

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ КОРАБЛЕБУДУВАННЯ
ім. адмірала Макарова
ФАКУЛЬТЕТ ЕКОНОМІКИ МОРЯ
КАФЕДРА ЕКОНОМІЧНОЇ ПОЛІТИКИ ТА БЕЗПЕКИ

«Допустити до захисту»

зав. кафедри

д.е.н., професор Єфімова Г.В.

(наукова ступінь, вчене звання, П.І.Б. зав. кафедрою)

 «___» _____ 2025 р.
(підпис зав. кафедрою)

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

на здобуття ступеню вищої освіти **магістр**

на тему: **Торговельно-економічні відносини України і Польщі**

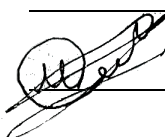
Trade and economic relations between Ukraine and Poland

Виконав: студент VI курсу, групи 6451м

Спеціальності 051 Економіка

ОП Міжнародна економіка

(шифр і назва спеціальності)

 Москвич Олександр Олександрович

(прізвище та ініціали)

Науковий керівник

 к.е.н., доц. Тур О.В.

(наук.ступінь, вч. звання, прізвище та ініціали)

Миколаїв – 2025р.

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Національний університет кораблебудування імені адмірала Макарова

Навчально науковий інститут (факультет) Факультет економіки та екології моря

Кафедра економічної політики та безпеки

Спеціальність 051 Економіка

Освітня програма Міжнародна економіка

«ЗАТВЕРДЖУЮ»

Гарант освітньої програми

 Світлана МАРУЩАК

« ____ » _____ 2025 року

ЗАВДАННЯ
НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ
на здобуття ступеня вищої освіти «магістр»

Студенту _____ Москвичу Олександру Олександровичу
(Прізвище, ім'я, по батькові)

1. Тема роботи: Торговельно-економічні відносини України і Польщі
Керівник роботи к.е.н, доцент Тур Олександр Васильович
Затверджені наказом ректора № 1296-уч від « 30 » жовтня 2025 року
2. Термін подання роботи: 10 грудня 2025 р.
3. Вихідні дані по роботі: навчальні та наукові публікації вітчизняних і зарубіжних учених, офіційні статистичні матеріали Державної служби статистики України, Державної митної служби України, Statistics Poland, Eurostat, а також аналітичні звіти Європейської комісії, СОТ, Світового банку й МВФ та матеріали періодичних видань.
4. Перелік питань, що належать до розробки (найменування розділів): теоретико-методичні засади дослідження торговельно-економічних відносин між країнами; аналіз сучасного стану торговельно-економічного співробітництва між Україною і Польщею; перспективи розвитку торговельно-економічних відносин України і Польщі
5. Перелік презентаційних матеріалів: Основні функції торговельно-економічних відносин; Сучасні моделі міжнародної торгівлі; Основні моделі розвитку міжнародної торгівлі в умовах глобалізації; Основні методологічні підходи до оцінки торговельно-економічних відносин; Коефіцієнт інтенсивності торгівлі (Trade Intensity Index, ТІІ); Основні міжнародні договори, що формують правову базу торговельно-економічних відносин України та Польщі; Динаміка імпорту з Польщі та українського експорту товарів за 2015-2024р.; Динаміка імпорту з Польщі та українського експорту товарів за 2015-2024р.; Структура експорту України до Польщі у 2015р.; Основні проблеми і бар'єри у двосторонній торгівлі України та Польщі для України; Основні напрями подолання бар'єрів торговельно-економічної співпраці України та Польщі

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

№ з/п	Назва етапів роботи	Термін виконання етапів роботи	Примітка
1.	Визначення наукового керівника роботи	01.09.2025р.- 15.09.2025р.	
2.	Вибір теми роботи та її узгодження з науковим керівником	15.09.2025р.- 30.09.2025р.	
3.	Вивчення друкованих та електронних джерел, економічних реалій, методичних та наукових видань з теми роботи	01.10.2025р.- 31.10.2025р.	
4.	Складання попереднього плану роботи, узгодження його з науковим керівником	01.10.2025р.- 14.10.2025р.	
5.	Збір статистичної інформації на базовому підприємстві (установі, організації)	В термін практики	
6.	Розробка теоретичного розділу	16.10.2025р.	
7.	Розробка аналітичного розділу	31.10.2025р.	
8.	Розробка проектного розділу	14.11.2025р.	
9.	Розробка вступу, висновків, списку використаної літератури та додатків	21.11.2025р.	
10.	Редагування рукопису роботи магістранта та ознайомлення з ним наукового керівника	01.12.2025р.	
11.	Підготовка файлу опису	04.12.2025р.	
12.	Усунення зауважень наукового керівника та завершення роботи	05.12.2025р.	
13.	Подання рукопису кваліфікаційної роботи в бібліотеку НУК для перевірки на унікальність	08.12.2025р.	
14.	Подання рукопису кваліфікаційної роботи на попередній захист	12.12.2025р.	
15.	Усунення зауважень кафедрального захисту та результатів перевірки на виявлення збігів/ідентичності/схожості роботи	12.12.2025р.- 16.12.2025р.	
16.	Розробка проекту демонстраційного матеріалу та доповіді	16.12.2025р.- 18.12.2025р.	
17.	Подання роботи рецензенту та отримання рецензії	16.12.2025р.	
18.	Захист роботи перед АК	20.12.2025р.	

Студент

(підпис)

О.О. Москвич

(ПІБ)

Керівник роботи

(підпис)

О.В. Тур

(ПІБ)

АНОТАЦІЯ

У магістерській роботі досліджено торговельно-економічні відносини між Україною та Польща в умовах глобалізації, євроінтеграції та воєнних викликів. Актуальність теми зумовлена зростанням ролі Польщі як ключового торговельного й логістичного партнера України в Європейському Союзі, перебудовою зовнішньоекономічних зв'язків та необхідністю оцінки ефективності двосторонньої торгівлі в нових геоekonomічних умовах. У роботі розкрито теоретичні засади торговельно-економічних відносин, сучасні форми і моделі міжнародної торгівлі, а також методологічні підходи до їх оцінювання.

Проаналізовано нормативно-правове забезпечення торговельно-економічних відносин України та Польщі, досліджено динаміку товарообігу й галузеву структуру експорту та імпорту упродовж 2015-2025рр. Визначено вплив євроінтеграційних процесів, пандемії COVID-19 та повномасштабної війни на трансформацію двосторонньої торгівлі та логістичних маршрутів.

Здійснено оцінку ефективності українсько-польських торговельно-економічних відносин із застосуванням індексних показників, проаналізовано роль логістичних коридорів і програм відбудови України, а також розроблено сценарні прогнози розвитку двосторонньої торгівлі. Запропоновано практичні рекомендації щодо зниження структурних дисбалансів у двосторонній торгівлі, диверсифікації експорту України та обґрунтовано напрями поглиблення співпраці шляхом розширення виробничо-інвестиційної кооперації та інтеграції українських підприємств до регіональних ланцюгів доданої вартості.

Результати дослідження можуть бути використані у практичній діяльності органів державної влади, суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності, а також у навчальному процесі та подальших наукових дослідженнях з міжнародної економіки та європейської інтеграції.

Ключові слова: торговельно-економічні відносини, міжнародна торгівля, Україна, Польща, євроінтеграція, товарообіг, експорт, імпорт, логістичні коридори, ефективність торгівлі.

ABSTRACT

The master's thesis examines trade and economic relations between Ukraine and the Republic of Poland in the context of globalization, European integration, and wartime challenges. The relevance of the topic is driven by Poland's growing role as Ukraine's key trade and logistics partner within the European Union, the restructuring of foreign economic ties, and the need to assess the effectiveness of bilateral trade under new geo-economic conditions. The first chapter outlines the theoretical foundations of trade and economic relations, contemporary forms and models of international trade, and methodological approaches to their assessment.

The second chapter analyzes the legal and regulatory framework governing Ukraine–Poland trade and economic relations and examines the dynamics of trade turnover and the sectoral structure of exports and imports over 2015–2025. The impact of European integration processes, the COVID-19 pandemic, and the full-scale war on the transformation of bilateral trade and logistics routes is identified.

An assessment of the effectiveness of Ukrainian-Polish trade and economic relations was carried out using index indicators; the role of logistics corridors and Ukraine's reconstruction programs was analyzed; and scenario forecasts for the development of bilateral trade were developed. Practical recommendations were proposed to reduce structural imbalances in bilateral trade, diversify Ukraine's exports, and directions for deepening cooperation were substantiated through the expansion of production and investment cooperation and the integration of Ukrainian enterprises into regional value-added chains.

The research results can be used in the practical activities of public authorities and foreign economic operators, as well as in the educational process and further research in international economics and European integration.

Keywords: trade and economic relations, international trade, Ukraine, Poland, European integration, trade turnover, exports, imports, logistics corridors, trade efficiency.

ЗМІСТ

ВСТУП	8
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ ТОРГОВЕЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИХ ВІДНОСИН МІЖ КРАЇНАМИ	12
1.1. Сутність і значення торговельно-економічних відносин у системі міжнародної економіки	12
1.2. Форми та моделі розвитку міжнародної торгівлі в умовах глобалізації	17
1.3. Методологічні підходи до оцінювання торговельно-економічних відносин між країнами	26
ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 1	39
РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ СУЧАСНОГО СТАНУ ТОРГОВЕЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО СПІВРОБІТНИЦТВА МІЖ УКРАЇНОЮ І ПОЛЬЩЕЮ	40
2.1. Нормативно-правова база торговельно-економічних відносин України та Польщі	40
2.2. Динаміка товарообігу між Україною та Польщею за останнє десятиріччя та галузева структура експорту та імпорту	48
2.3. Галузева структура експорту та імпорту	51
2.4. Оцінка ефективності двосторонніх економічних відносин України та Польщі	59
ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 2	68
РОЗДІЛ 3. ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ТОРГОВЕЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИХ ВІДНОСИН УКРАЇНИ І ПОЛЬЩІ	69
3.1. Основні проблеми і бар'єри у двосторонній торгівлі України та Польщі	69

	3.2. Участь польського капіталу в українській економіці, бар'єри та пріоритетні напрями розвитку спільних проєктів	76
	3.3. Шляхи підвищення ефективності торговельних відносин між Україною і Польщею та прогноз розвитку на середньострокову перспективу	84
ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 3		90
ВИСНОВКИ		91
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ		93

ВСТУП

У сучасних умовах глобалізації та поглиблення міжнародного поділу праці торговельно-економічні відносини між країнами відіграють визначальну роль у забезпеченні сталого економічного розвитку, підвищенні конкурентоспроможності національних економік та інтеграції у світове господарство. Для України особливого значення набуває розвиток торговельно-економічного співробітництва з країнами Європейського Союзу, серед яких Польща є одним із ключових стратегічних партнерів. Спільний кордон, історична та культурна близькість, активні міграційні процеси, а також зростання обсягів взаємної торгівлі формують об'єктивні передумови для поглиблення двосторонніх економічних зв'язків.

Актуальність дослідження обумовлена трансформаційними процесами в економіці України, змінами зовнішньоторговельних пріоритетів у зв'язку з євроінтеграційним курсом держави, а також новими викликами та можливостями, що виникають у торговельно-економічних відносинах з Польщею на сучасному етапі та будуть формуватися в майбутньому, що і зумовило вибір теми дослідження.

Метою кваліфікаційної роботи є дослідити стан, особливості та тенденції розвитку торговельно-економічних відносин між Україною та Польщею, визначити основні чинники їх формування, проблеми та перспективи подальшого поглиблення співробітництва.

Досягнення поставленої мети передбачає розв'язання таких завдань:

- визначити сутність і значення торговельно-економічних відносин у системі міжнародної економіки;
- дослідити форми та моделі розвитку міжнародної торгівлі в умовах глобалізації;
- узагальнити методологічні підходи до оцінювання торговельно-економічних відносин між країнами;

- проаналізувати нормативно-правову базу торговельно-економічного співробітництва України та Польщі;
- дослідити динаміку товарообігу між Україною та Польщею за останнє десятиріччя;
- проаналізувати галузеву структуру експорту та імпорту між двома країнами;
- оцінити ефективність двосторонніх торговельно-економічних відносин України та Польщі;
- визначити основні проблеми та бар'єри у двосторонній торгівлі та інвестиційній діяльності;
- обґрунтувати пріоритетні напрями розвитку спільних проєктів у сферах логістики, енергетики, аграрного сектору та цифрової економіки;
- розробити шляхи підвищення ефективності торговельно-економічних відносин між Україною і Польщею та здійснити прогноз їх розвитку на середньострокову перспективу.
- розкрити сутність і значення торговельно-економічних відносин у системі міжнародної економіки;
- охарактеризувати основні форми та моделі розвитку міжнародної торгівлі в умовах глобалізації;
- проаналізувати методологічні підходи до оцінювання торговельно-економічних відносин між країнами;
- дослідити нормативно-правову базу торговельно-економічних відносин України та Польщі;
- проаналізувати динаміку товарообігу між Україною та Польщею за останнє десятиріччя;
- визначити галузеву структуру експорту та імпорту у двосторонній торгівлі між Україною і Польщею;
- оцінити ефективність двосторонніх економічних відносин України та Польщі;

- виявити основні проблеми та бар'єри у двосторонній торгівлі й інвестиційній діяльності;
- обґрунтувати пріоритетні напрями розвитку спільних українсько-польських проєктів у сферах логістики, енергетики, аграрного сектору та цифрової економіки;
- розробити шляхи підвищення ефективності торговельно-економічних відносин між Україною і Польщею та здійснити прогноз їх розвитку на середньострокову перспективу.

Об'єктом дослідження кваліфікаційної роботи є міжнародні економічні відносини між державами.

Предметом дослідження є стан, динаміка, структура та перспективи розвитку торговельно-економічного співробітництва України і Польщі.

Методологічною основою дослідження є загальнонаукові та спеціальні методи пізнання, зокрема методи аналізу і синтезу, наукової абстракції, індукції та дедукції, системного та структурного підходів, які дозволили розкрити економічну сутність і особливості розвитку торговельно-економічних відносин між країнами. Для аналізу динаміки та структури зовнішньої торгівлі використано методи статистичного аналізу, порівняння, графічного та табличного подання даних. Методи кореляційно-регресійного аналізу та економічного прогнозування застосовано для оцінки ефективності та визначення перспектив розвитку двосторонніх торговельних відносин.

Інформаційну базу дослідження складають наукові праці вітчизняних і зарубіжних учених, нормативно-правові акти України та Республіки Польща, статистичні матеріали Державної служби статистики України, Державної митної служби України, Євростату, Світового банку, а також аналітичні та періодичні публікації.

Практичне значення отриманих результатів полягає в можливості використання висновків і рекомендацій для оцінювання ефективності торговельно-економічного співробітництва України та Польщі, а також для формування напрямів удосконалення

двосторонніх торговельних і інвестиційних відносин у середньостроковій перспективі.

Апробація результатів дослідження. Результати даного дослідження були оприлюднені та обговорювалися на Наукових економічних читаннях, присвячених пам'яті першого декана Інженерно-економічного факультету НУК професора Лі»: Марущак С., Москвич О. Сучасні тренди торговельно-економічних відносин України і Польщі. Сталий розвиток в умовах цифрової трансформації економіки: збірник мат. наук. економ. читань (01-02 грудня 2025 р., м. Миколаїв). Миколаїв: НУК, 2025. 0,21 друк. арк.

Структура і обсяг роботи. Кваліфікаційна робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел та додатків. Повний обсяг роботи складає 106 сторінок, з них основний зміст роботи викладено на 84 сторінках. Робота містить 21 таблиці, 13 рисунків. Список використаних джерел налічує 129 найменування на 11 сторінках.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ ТОРГОВЕЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИХ ВІДНОСИН МІЖ КРАЇНАМИ

1.1. Сутність і значення торговельно-економічних відносин у системі міжнародної економіки

Наразі торговельно-економічні відносини між країнами визначаються у науковій та методичній літературі як сукупність економічних зв'язків між державами, їх суб'єктами господарювання та міжнародними інституціями, які складаються у процесах міжнародного обміну товарами та послугами, капіталом та технологіями й врегульовуються відповідними, пов'язаними з ними інституційними механізмами [1, с. 9; 2, с. 71-72].

Тоді, як поняття міжнародної торгівлі стосується руху товарів і послуг, торговельно-економічні відносини охоплюють набагато ширше коло взаємовідносин:

- експорт та імпорт товарів та послуг;
- міжнародний рух капіталу та прямі іноземні інвестиції;
- участь різних держав у глобальних ланцюгах доданої вартості;
- інтеграційні та коопераційні форми співпраці сукупностей країн світу – діяльність зон вільної торгівлі, митних союзів та економічних союзів;
- інституційно-правове регулювання – двосторонні та регіональні угоди, багатосторонні правила СОТ тощо) [1, с. 45-46; с. 53; 2, с. 71-72; 3].

Зробимо висновок, що суть торговельно-економічних відносин полягає у взаємодії національних економік стосовно інституційно організованих процесів обміну результатами діяльності та формування спільного економічного простору на рівні світового господарства [4, с. 109-111].

Міжнародна економіка традиційно включає чотири ключові блоки: міжнародну торгівлю, міжнародний рух капіталів, міжнародну міграцію робочої сили та валютно-

фінансові відносини [1, с. 5; 5, с. 8]. Торговельно-економічні відносини складають перші два блоки – міжнародну торгівлю та міжнародний рух капіталів, тобто є підсистемою міжнародної економіки. Опосередковано торговельно-економічні відносини між країнами впливають на міжнародну міграцію та валютно-фінансові відносини.

Отже, у системі міжнародної економіки торговельно-економічні відносини складають важливу підсистему міжнародних економічних відносин і забезпечують реалізацію міжнародного поділу праці, інтеграцію національних економік у світовий економічний простір, сприяють перерозподілу ресурсів на міжнародному рівні. Впродовж сказаного зазначимо, що функціями торговельно-економічних відносин у системі міжнародної економіки є:

- забезпечення міжнародний поділ праці та спеціалізації країн світу;
- перерозподіл ресурсів, доходів, технологій між країнами;
- вплив на платіжний баланс та формування на основі зовнішньоторговельного балансу;
- передача глобальних шоків – кризові, пандемічних, воєнних, в національні економіки [6].

Базовою формою міжнародних економічних відносин є міжнародна торгівля. Вона виконує цілий ряд функцій – ресурсно-розподільчу, інтеграційну, стимулюючу та ін. Ці функції забезпечують залучення національних економік до функціонування світового господарства [7, с. 144-146; 8, с. 100-102]. Узагальнення сучасних теоретичних підходів дозволяє доповнити перелік, пояснити зміст та описати детальніше прояв основних функцій торговельно-економічних відносин у міжнародній економіці – табл. 1., більш детально.

Інституції на різних рівнях формують нормативи, регулятивні механізми та правила взаємодії економічних суб'єктів, від індивідуальних контрактів між підприємствами і до глобальних угод та стандартів.

І у системі торговельно-економічних відносин ми можемо спостерігати багаторівневу чітка ієрархію, яка визначається особливостями інституційного середовища.

Таблиця 1.1.

Основні функції торговельно-економічних відносин

Функція	Зміст, коротка характеристика	Прояв у сучасній міжнародній економіці
Ресурсно-розподільча	Забезпечує перерозподіл товарів, послуг, капіталу та факторів виробництва між країнами у відповідності з їх відносною забезпеченістю та попитом.	Міжнародний рух сировини, капіталу, робочої сили; імпорт ресурсів, необхідних національній економіці, експорт надлишкових.
Структуроутворююча	Визначає галузеву й товарну структуру національних економік і світового господарства в цілому, стимулює розвиток конкурентоспроможних галузей.	Зміна структури експорту та імпорту, якщо країна має переваги – посилення ролі високотехнологічних галузей.
Інтеграційна	Сприяє формуванню та поглибленню міжнародної економічної інтеграції, створенню зон вільної торгівлі, митних союзів та спільних ринків.	Залучає країни до участі у регіональних інтеграційних об'єднаннях та реалізації угод про вільну торгівлю.
Стимулююча	Сприяє підвищенню темпів економічного зростання, продуктивності праці, посиленню конкуренції, підвищенню ефективності та якості продукції.	Залучення інвестицій, посилення конкуренції між вітчизняними та іноземними виробниками, розширення ринків збуту.
Інноваційно-технологічна	Забезпечує трансфер технологій, знань, управлінських практик через торгівлю товарами високого ступеня переробки, ліцензіями, ноу-хау.	Поширення цифрових технологій, “зеленої” енергетики, сучасних логістичних і маркетингових рішень завдяки участі в міжнародній торгівлі.
Соціальна	Впливає на рівень зайнятості, доходи населення, споживчі можливості та якість життя через розширення виробництва й ринку праці.	Створення робочих місць у експортноорієнтованих галузях, зміна структури зайнятості, доступ споживачів до ширшого асортименту товарів.
Геоелекономічна та геополітична	Визначає місце країни у світовій економічній системі, посилює її переговорні позиції, впливає на формування зовнішньоекономічної та зовнішньополітичної стратегії.	Формування стратегічних торговельних союзів, зміна ключових партнерів (наприклад, переорієнтація торгівлі України на ЄС).

Джерело: складено автором на основі [7, 8, 9, 10, 11]

З огляду на це, торговельно-економічні відносини доцільно розглядати як систему з чотирьох взаємозалежних рівнів: мегарівень – глобальний, макрорівень – національний, мезорівень – галузевий/регіональний, мікрорівень – рівень підприємств (табл. 1.2.).

Таблиця 1.2.

Ієрархія рівнів у системі міжнародної економіки

Рівень	Сутність	Суб'єкти	Зміст
Мегарівень	Міжнародна економіка	Великі інтеграційні угруповання – ЄС, USMCA, ASEAN; глобальні інституції – СОТ, МВФ, Світовий банк, ОЕСР; міжнародні форуми – G20	Формування глобальних торговельних режимів; укладання масштабних регіональних та міжрегіональних торговельних угод; розподіл ролей між «центрами сили» світової економіки
Макрорівень	Світовий торговельно-економічний обмін – співпраця національних економік у межах світового ринку товарів, послуг та капіталів	Держави, міждержавні об'єднання – ЄС, НАФТА/USMCA; міжнародні організації – СОТ, МВФ, Світовий банк	Формування зовнішньоторговельної політики – мита, квоти, санкції, угоди про вільну торгівлю; участь у багатосторонніх торговельних режимах – СОТ; узгодження стандартів, технічних регламентів, режимів інвестування
Мезорівень	Торговельно-економічні відносини на рівні регіонів, прикордонних територій та регіональних інтеграційних об'єднань	Регіони (області, воєводства, землі тощо); прикордонні та транскордонні кластери; регіональні інтеграційні об'єднання – єврорегіони; угруповання типу «Карпатський єврорегіон»; БЕЗ, спеціальні індустриальні парки	Транскордонна та прикордонна торгівля; спільні інфраструктурні й логістичні проекти; міжрегіональні програми співробітництва – Інструмент сусідства ЄС, програми INTERREG
Мікрорівень	Торговельно-економічні відносини між окремими суб'єктами господарювання	Підприємства-експортери та імпортери; ТНК та багатонаціональні корпорації; малі й середні підприємства, які виходять на зовнішні ринки; окремі ФОП	Укладання та виконання зовнішньоторговельних контрактів – купівля/продаж, послуги, ліцензії, франчайзинг; участь фірм у глобальних ланцюгах доданої вартості; вибір ринків збуту, каналів дистрибуції, логістичних схем

Джерело: складено автором на основі [12, с. 93-99; 13, с. 48-52, 14]

Такий підхід узгоджується багаторівневою моделлю міжнародних економічних відносин, яку можна відслідкувати в економічній літературі. Наприклад, у працях сучасних українських дослідників, які наголошують на важливості багаторівневої координації у системі міжнародної економіки [12, с. 55-60]. Вивчення торговельно-економічних відносин з урахуванням ієрархічної структури дозволяє глибше зрозуміти взаємозв'язок між інституційними рішеннями та поведінкою економічних суб'єктів, спрощує пошук ефективних механізмів формування політики, стратегій та контрактних рішень на кожному рівні економічної системи.

Макрорівень – це площина взаємодії відкритих національних економік у межах світового господарства [12, с. 93-99; 13, с. 48-51]. Мезорівень пов'язаний із транскордонним і міжрегіональним торговельно-економічним обміном [14]. Мікрорівень – середовище, де підприємства здійснюють міжнародну торгівлю товарами й послугами, формують попит, пропозицію та ціну [13, с. 51–52]. При цьому суб'єкти міжнародних економічних відносин, і торговельно-економічних в тому числі, беруть участь на всіх рівнях – мега-, макро-, мезо- та мікро- [13, с. 48, 51-52].

Отже, торговельно-економічні відносини становлять ключову підсистему міжнародної економіки, оскільки забезпечують обмін товарами, послугами, капіталом і технологіями між країнами та формують спільний економічний простір. Вони виконують ряд функцій, які визначають їх вплив на розвиток національних економік та їх взаємодію у світовій економічній системі. Торговельно-економічні відносини мають багаторівневу структуру – від глобальних інституцій до діяльності окремих підприємств, що дає змогу узгоджувати регулятивні механізми й формувати ефективні зовнішньоекономічні стратегії.

Враховуючи зазначену вище сутність та функції торговельно-економічних відносин, варто підкреслити, що в них саме міжнародна торгівля виступає базовим і визначальним елементом. Вона забезпечує основний канал обміну товарами й послугами, формує структуру зовнішньоекономічної діяльності країн та є

фундаментом для розвитку інших форм міжнародної економічної взаємодії – руху капіталів, інтеграційних процесів, участі в глобальних ланцюгах доданої вартості. Тому подальший аналіз логічно присвятити розгляду форм, методів та моделей розвитку міжнародної торгівлі в умовах глобалізації, що дозволить оцінити сучасні тенденції та механізми її трансформації у світовому господарстві.

1.2. Форми та моделі розвитку міжнародної торгівлі в умовах глобалізації

Динамічні зміни світового ринку, цифровізація, посилення конкуренції та зростання взаємозалежності між національними економіками зумовлюють появу нових підходів до організації міжнародної торгівлі. Тому доцільно в даному пункті дослідити основні форми, методи та моделі розвитку міжнародної торгівлі, оскільки вони визначають сучасну архітектуру світового торговельного середовища та визначають конкурентні можливості країн у глобальному просторі.

Вивчення тенденцій міжнародної торгівлі, її суті та процесів, які описані в навчальній та науковій літературі, показує, що в умовах глобалізації цифровізація та розвиток глобальних ланцюгів доданої вартості (GVC) призвело до її глибокої трансформації, посилення регіоналізації та появи нових інструментів регулювання [15; 16].

Наразі існують різні теорії, які пояснюють міжнародну торгівлю. Традиційні теорії пояснювали торгівлю переважно відмінностями у ресурсному забезпеченні та продуктивності. Це, наприклад, теорії абсолютних і порівняльних переваг, Хекшера-Оліна та ін. Є й новіші теорії – неокласичні й «нові», наприклад авторів Пола Кругмана та Марка Мелітца, в яких акцентується увага на економії на масштабі, диференціації продукту та гетерогенності фірм [19, 20].

Так Пол Кругман у свої дослідженнях обґрунтував, що завдяки можливості спеціалізуватися на різних видах продукції та отримувати вигоди від великомасштабного виробництва навіть країни з подібними ресурсами активно

торгують між собою. Така теорія дозволяю пояснити розвиток високотехнологічної торгівлі, ролі в торгівлі великих корпорацій та концентрації виробництва у глобальних центрах [19].

Марк Мелітц відомий як автор нової-нової теорії міжнародної торгівлі (New New Trade Theory) [20]. Його модель стала основою для сучасного аналізу глобальних ланцюгів вартості, поведінки експортерів і впливу торгівлі на конкурентоспроможність підприємств. Суть ідеї Мелітца – оскільки окремі фірми різняться за продуктивністю, то міжнародна торгівля впливає передусім на них, а не лише на країни чи галузі. Як наслідок – більш продуктивні компанії виходять на зовнішні ринки; менш продуктивні функціонують в межах внутрішнього ринку або не витримують конкуренції і припиняються своє існування. На його думку, торгівля призводить до внутрішньогалузевої реорганізації та зростання загальної продуктивності.

На початку 21ст. – у 2000-2020-х рр., у фокусі дослідників та практиків наступні моделі міжнародної торгівлі – рис. 1.1.

Рис. 1.1. Сучасні моделі міжнародної торгівлі

Джерело: складено автором

Таким чином, у епоху глобалізації міжнародна торгівля з «обміну між державами» перетворюється на мережеву систему взаємодії корпорацій, платформ, кластерів і регіональних інтеграційних об'єднань, в якій форми, методи та моделі організації торговельних потоків стають першочерговим планом.

Більшість авторів українських і зарубіжних посібників класифікують форми міжнародної торгівлі за кількома основними критеріями: об'єктом, способом здійснення та організаційно-правовою формою [15; 28; 29, с. 143-144].

За об'єктом торгівлі міжнародна торгівля поділяється на такі форми, які відображають різноманітність об'єктів торгівлі між країнами:

1. Торгівля товарами. Це традиційна й найбільша за обсягами форма міжнародної торгівлі. Охоплює обмін сировиною, напівфабрикатами та готовою продукцією. Її структуру визначають рівень розвитку промисловості та спеціалізація країн у світовому поділі праці [30, 31, 31].

2. Торгівля послугами. Ця форма включає обмін транспортними, фінансовими, інформаційними, діловими, інжиніринговими, туристичними послугами та іншими видами. У сучасних умовах ми можемо переконатися у швидкому зростанні міжнародної торгівлі послугами завдяки цифровізації та розвитку глобальних сервісних платформ [31, 33].

3. Торгівля технологіями та об'єктами інтелектуальної власності. Об'єктами торгівлі виступають ліцензії, патенти, ноу-хау, інжинірингові послуги та інші форми передачі технологій. Міжнародна торгівля такими об'єктами є важливим інструментом поширення інновацій та підвищення конкурентоспроможності економік [34].

4. Торгівля капіталом та інвестиційними ресурсами. Це міжнародний рух прямих і портфельних іноземних інвестицій, що органічно поєднується з сучасними методами організації виробництва та трансфером управлінських технологій та [4, с. 58-59].

5. Торгівля цифровими продуктами та даними. Сьогодення породжує таку новітню форму міжнародної торгівлі, як обмін програмним забезпеченням, цифровими послугами, хмарними рішеннями, платформеними продуктами та даними, які регулюються окремими правилами транскордонного обігу даних [36]. Варто зазначити, що поняття «digital trade» охоплює торгівлю цифровими послугами, програмним забезпеченням, хмарними та платформеними рішеннями, в тому числі – торгівлю даними, інформаційними потоками, онлайн-замовленнями товарів/послуг. Саме таке визначення «digital trade» сформулювалося в міжнародних стандартах статистики [37].

Таким чином, класифікація форм міжнародної торгівлі за об'єктами дозволяє усебічно дослідити різні напрями торгово-економічної взаємодії між державами, оцінити динаміку структуру зовнішньоторговельних потоків між ними.

За способом здійснення міжнародна торгівля поділяється на такі форми:

1. Традиційна торгівля – класична форма міжнародного обміну товарами, найстаріша та найпоширеніша форма торгівлі, вона є основою світового ринку товарів. Характерні риси [38]:

- контракти укладаються офлайн – фізичні зустрічі, переговори між представниками, паперові угоди;
- рух товарів здійснюється через фізичні канали збуту – дистриб'юторів, імпортерів, склади, логістичні мережі;
- продаж/купівля товарів передбачає його фізичну доставку;
- оплата замовлення здійснюється з допомогою банківських переказів, акредитивів тощо.

2. Електронна комерція: B2B, B2C, C2C. Характерні ознаки е-комерції: онлайн-замовлення, електронна оплата, інтернет-платформи, цифрові канали комунікації. Виділяють наступні форми е-комерції [37]:

- B2B (Business to Business) – це операції між компаніями (електронні закупівлі, платформи постачання);

– B2C (Business to Consumer) – це інтернет-магазини, продаж товарів кінцевим споживачам;

– C2C (Consumer to Consumer) – це торгівля між приватними особами. Приклади – OLX, eBay, Vinted.

3. Маркетплейси та платформна торгівля – це така форма міжнародної торгівлі, в якій посередником, що з'єднує продавців і покупців виступає онлайн-платформа. Англійською мовою Digital Intermediation Platforms (DIPs). Про її характерні риси варто зазначити, що сама платформа не завжди є продавцем; в ході використовуються такі інструменти як кабінет продавця, рейтинг, аналітика, доставка; платформа забезпечує інфраструктуру торгових операцій; транзакції відбуваються всередині екосистеми платформи; для МСП така форма дозволяє з меншими зусиллями виходити на міжнародні ринки. Прикладами торговельних платформ є Amazon Marketplace, Alibaba, Etsy, eBay, Rozetka Marketplace та ін. [39].

4. Глобальні ланцюги вартості (Global Value Chains, GVC) – це така структура міжнародної торгівлі, коли виробництво товару розподілене між різними країнами [36]. Вона здійснюється в таких формах:

– контрактне виробництво – виготовлення партії товарів здійснюється іноземним виробником;

– аутсорсинг – частину функцій чи етапів виробництва здійснює зовнішня компанія.

– офшоринг – певні етапи виробництва здійснюються в інших країнах.

Прикладами торгівлі в межах глобальних ланцюгів вартості є iPhone, який збирається в Китаї з комплектуючих з Японії, Південної Кореї, США.

За організаційно-правовою формою міжнародна торгівля поділяється на такі форми:

1. Міжурядові контракти, міждержавні угоди. Це форма міжнародної торгівлі яка здійснюється на основі міждержавних договорів; міжурядових угод; меморандумів про співпрацю та угод в рамках міжнародних організацій між двома

або більше державами. Зазначені угоди дають визначення торговельним режим, тарифам, квотам, експортно-імпорتنі правилам, умовам співробітництва в окремих секторах економіки як технології, енергетика, транспорт тощо., умовам захисту прав інвесторів та інтелектуальної власності [40, 42].

2. Корпоративні угоди – договори між окремими компаніями різних країн, які покликані врегульовувати співробітництво, виробництво, збут, передачу технологій. Це [41]:

- довгострокові контракти – угоди про постачання товарів/послуг на тривалий період із фіксованими або змінними умовами;

- рамкові угоди – документи, які містять загальні умови співпраці, але не конкретизують деталі в поточному часі. Конкретні і детальні умови уточнюються додатковими контрактами [43];

- франчайзинг – використання місцевими компаніями брендів, технологій, бізнес-моделей міжнародних компаній;

- ліцензування – використання технології, патенту, програмного забезпечення, об'єкта ІВ за переданим правом.

3. Біржова торгівля та аукціони. Торгівля стандартизованими товарами, де угоди укладають брокери за встановленими правилами, відбувається через біржах. Тут продають різні товари як нафтопродукти, метали, зерно, хімікати, та ф'ючерсні та опціонні контракти. Спосіб продажу товарів, де покупці роблять ставки, а товар отримує той, хто запропонував найвищу ціну має назву аукціону. Вони проводяться як традиційним способом або офлайн, так і через глобальну мережу – e-auctions.

4. Електронні торговельні системи та платформи – міжнародна торгівля здійснюється через цифрові системи. Цифрові системи бувають [37]:

- електронні торгові системи (ETS) – державні або корпоративні системи для закупівель (e-procurement). Наприклад, EU ProZorro (міжнародні закупівлі), e-Tendering, eTrade;

– комерційні електронні платформи для міжнародної електронної торгівлі такі як Alibaba, Amazon, eBay, Shopify, Etsy;

– платформи цифрової взаємодії (DIPs) – маркетплейси та платформи-посередники.

У табл. 1.3. представимо узагальнено основні форми міжнародної торгівлі з урахуванням їх особливостей у глобалізованій економіці.

Таблиця 1.3.

Основні форми міжнародної торгівлі в умовах глобалізації

Вид	Пояснення	Основні характеристики	Вплив глобалізації
1	2	3	4\
За об'єктом торгівлі			
Торгівля товарами (сировина, проміжні, інвестиційні, споживчі товари)	Обмін матеріальними товарами між країнами: продукція с/г, промисловості, інвестиційні засоби, товари широкого вжитку.	Фізична доставка, митне оформлення, логістичні ланцюги, стандартизація.	Розширення ринків, глобальні виробничі мережі, зростання конкуренції, здешевлення логістики.
Торгівля послугами (транспорт, фінанси, освіта, ІТ, креативні індустрії)	Послуги передаються через переміщення людей, даних або капіталу між країнами.	Нематеріальний характер, часто цифрова доставка, залежність від регуляцій та міжнародних угод.	Зростання ролі цифрових технологій, онлайн-освіти, аутсорсингу, фінансових платформ.
Торгівля об'єктами інтелектуальної власності (патенти, ліцензії, ноу-хау)	Продаж або передача прав на технології, авторські твори, бренди, винаходи.	Ліцензування, роялті, трансфер технологій, моделі франчайзингу.	Глобальний рух ідей, технологічна дифузія, зростання значення ІВ у конкурентоспроможності.
Цифрова торгівля (електронні послуги, цифровий контент, SaaS, хмарні сервіси)	Обмін продуктами, що створюються, передаються або замовляються онлайн.	Миттєва доставка, без кордонів, низькі транзакційні витрати, цифрові платформи.	Формування глобального цифрового ринку, домінування платформ, стрімке зростання e-commerce.
За способом здійснення			
Традиційна торгівля	Офлайн-контракти, фізичні канали дистрибуції, особисті переговори.	Логістика, митні процедури, тривалі поставки.	Зростання конкуренції, оптимізація ланцюгів поставок, стандартизація міжнародної логістики.
Електронна комерція (B2B, B2C, C2C)	Торгівля, замовлена онлайн.	Онлайн-каталоги, цифрові платежі, глобальні клієнти.	Розширення доступу малим бізнесам, прискорення транзакцій, зниження бар'єрів входу.

Продовження таблиці 1.3.

1	2	3	4
Маркетплейси і платформи (Amazon, Alibaba, Etsy)	Платформи-посередники, що з'єднують покупців і продавців.	Алгоритми, рейтинги, глобальна логістика, масштабування.	Поглиблення цифрової глобалізації, створення нових екосистем (Fulfillment, Open Market).
Торгівля в межах глобальних ланцюгів вартості (GVC)	Розподіл виробництва між країнами.	Аутсорсинг, офшоринг, контрактне виробництво.	Мегарегіональні ланцюги виробництва, залежність від глобальних ринків, зростання продуктивності.
За організаційно-правовою формою			
Міжурядові контракти, міждержавні угоди	Угоди між країнами про торгівлю, тарифи, квоти, взаємні зобов'язання.	Міждержавні домовленості, регулювання, економічна інтеграція.	Створення ВТО, ЄС, НАФТА, розвиток ЗВТ, гармонізація правил торгівлі.
Корпоративні угоди (довгострокові контракти, франчайзинг, ліцензування)	Контракти між компаніями у сфері виробництва, збуту чи передачі прав.	Ліцензії, роялті, управлінські права, стандартизовані процедури.	Глобальні франшизні мережі, технологічний трансфер, міжнародні партнерства.
Біржова торгівля, аукціони	Стандартизована торгівля товарами на біржах або аукціонах.	Ф'ючерси й опціони, брокери, стандарти.	Глобалізація фінансових ринків, інтеграція товарних бірж.
Електронні торговельні системи (e-procurement, e-tendering)	Цифрові системи укладання контрактів і закупівель.	Прозорість, автоматизація, швидкість операцій.	Міжнародні електронні тендери, глобальні цифрові ринки державних закупівель.

Джерело: складено автором на основі [37; 38; 39]

Отже, міжнародна торгівля набуває різних форм – від традиційного обміну товарами до цифрових платформ. Кожна форма відображає рівень розвитку світової економіки. Глобалізація сприяє прискоренню розвитку міжнародної торгівлі, розширюючи доступ бізнесу до світових ринків та інтегруючи країни у спільні виробничі ланцюги. У результаті форми торгівлі стають все більш взаємопов'язаними, а цифровізація робить міжнародний обмін швидшим, масштабнішим і доступнішим.

Під моделями розвитку міжнародної торгівлі доцільно розуміти аналітичні підходи та практичні сценарії, які описують, як змінюються обсяги, структура й географія торговельних потоків під впливом глобалізаційних чинників.

Сучасні емпіричні дослідження підтверджують, що гравітаційна модель є найпродуктивнішою моделлю аналізу міжнародної торгівлі. Останні роки до оцінки додають змінні про стан цифрової інфраструктури, рівень участі країн у глобальних ланцюгах вартості та інституційну якість [17].

Таблиця 1.4.

Ключові моделі розвитку міжнародної торгівлі в умовах глобалізації

Модель глобалізації	Ключові характеристики / механізми
1. «Глибока глобалізація»	Домінування багатосторонніх правил WTO Лібералізація тарифів і зменшення нетарифних бар'єрів Швидкий ріст Global Value Chains (GVC) та торгівлі проміжною продукцією
2. «Регіоналізована глобалізація»	Зростання ролі регіональних торговельних блоків (наприклад, ASEAN, USMCA, AfCFTA) Поява «мегарегіональних» угод (наприклад, CPTPP, RCEP) Конкуренція інтеграційних платформ/зон
3. «Реглобалізація» (реформована глобалізація)	Не відмова від глобальної взаємозалежності, а її переформатування Диверсифікація ланцюгів постачання, практики «friend-shoring» / «near-shoring» Інтеграція у торговельну політику питань безпеки, екології, цифрової нерівності
4. «Цифрова глобальна торгівля»	Перехід від торгівлі переважно товарами до торгівлі даними та цифровими послугами Ключова роль цифрових платформ, хмарних сервісів, штучного інтелекту, інфраструктури ICT Нові «правила гри»: data-governance, кібербезпека, електронні торговельні угоди
5. Моделі на основі гравітаційного підходу	Застосування Gravity model of trade для оцінки ефектів торговельних угод, санкцій, цифрових бар'єрів Врахування «комплекситету продуктів» (товари vs послуги vs цифровий контент) та технологічного рівня експорту при моделюванні торговельних потоків.

Джерело: складено автором на основі [44, 45, 23, 31, 17]

Безпосередньо для використання впливу цифровізації, штучного інтелекту та платформених рішень на інтенсивність і структуру торговельних потоків варто використовувати моделі цифрової трансформації торгівлі. Так згідно з оцінками COT, застосування штучного інтелекту за умов скорочення цифрового розриву між країнами та запобігання нормативній фрагментації у сфері регулювання цифрової економіки вже до 2040р. може сприяти збільшенню обсягів міжнародної торгівлі на

34-37 % [46]. Цифровізація і використання штучного інтелекту формують нове бачення глобальної торгівлі, яка з одного боку відкриває додаткові можливості для країн, але з іншого загрожує поглибленням нерівності за умови збереження цифрового розриву.

1.3. Методологічні підходи до оцінювання торговельно-економічних відносин між країнами

Для оцінки торговельно-економічних відносин між країнами пропонують використовувати індексний, структурно-аналітичний, гравітаційний та комплексний економетричні підходи. Також пропонується їх поєднання. Запропоновані підходи дозволяють досліджувати як інтенсивність, так і якість торговельних взаємодій.

Індексний підхід дає можливість оцінити зміни у структурі двосторонньої торгівлі, виявити тенденції компліментарності чи конкуренції між країнами, а також визначити умови торгівлі та динаміку товарообігу [51, 53].

Особливу увагу варто звернути на використання структурно-аналітичного підходу. Він дозволяє оцінити географічну та товарну структури торгівлі, визначати важливі групи товарів, які забезпечують найбільшу частку експорту чи, навпаки, імпорту, відстежувати зміни у галузевій спеціалізації, враховуючи вплив на торговельно-економічні відносини між країнами процесів міжнародної інтеграції. Дослідження публікацій в періодичних виданнях по темі роботи ми бачимо, що такий підхід широко використовується для аналізу торговельно-економічних відносин України з країнами ЄС, оскільки саме так враховують вплив рівня адаптації економіки до інтеграційних умов на структурні зрушення у відносинах [52, 53].

Також у емпіричних дослідженнях все частіше використовуються гравітаційні моделі міжнародної торгівлі. Ці моделі спираються на припущення, що торговельні потоки прямо пропорційні економічному потенціалу країн, який демонструють показники обсягу ВВП та розміру ринку, і обернено пропорційні транспортним

витратам, географічним відстаням та інституційним бар'єрам. В сучасні модифікації гравітаційних моделей враховуються dummy-змінні щоб взяти до уваги ефекти від угод про вільну торгівлю, спільних кордонів, мовної чи культурної подібності. Це суттєво підвищує точність оцінювання [17].

Комплексний підхід поєднує індексний аналіз і гравітаційне моделювання. Як наслідок, дослідники мають можливість встановити взаємозв'язок між структурними змінами в торгівлі та загальними обсягами торговельних потоків. Так можна оцінити різноманітні ефекти торговельної інтеграції в сукупності. Це стосується створення й відхилення торгівлі, змін у товарній спеціалізації, адаптації галузей до умов міжнародної конкуренції тощо [55, 54].

Етапи застосування гравітаційної моделі представлено в табл. 1.5.

Таблиця 1.5.

Етапи застосування гравітаційної моделі

Етап	Зміст	Змінні
1. Формування вибірки	Визначення країн і періоду	Торговельні потоки, часовий ряд
2. Збір даних	Дані про ВВП, населення, відстань	ВВП, населення, геоідстанція
3. Специфікація моделі	Створення Tinbergen-моделі	GDP _i , GDP _j , Distance _{ij}
4. Оцінювання	OLS FE, PPML	Dummy ПВЗВТ, бар'єри
5. Інтерпретація	Ефекти інтеграції	Еластичності
6. Контрфактичний аналіз	Моделі synthetic control	Синтетичний сценарій

Джерело: складено автором на основі [17]

Ще одна методологія набула поширення у дослідженнях останніх років – synthetic control, яка використовується у економетричних підходах. Це дає можливість побудувати контрфактичні сценарії розвитку торгівлі без інтеграційної угоди. В результаті використання одночасно даного підходу з гравітаційним моделюванням можна кількісно оцінити реальний вплив всеохоплюючих угод про вільну торгівлю на динаміку та структуру товарообігу [55, с. 12-15; 56. с. 20-25].

Основні характеристики та інструменти зазначених методологічних підходів наведено в табл. 1.6.

Таблиця 1.6.

Основні методологічні підходи до оцінки торговельно-економічних відносин

Підхід	Характеристика	Інструменти
Індексний	Оцінка структури, інтенсивності та умов торгівлі	Індекси структури, умови торгівлі, комплементарність
Структурний	Аналіз товарної та географічної структури	Частки товарних груп, географічна концентрація
Гравітаційний	Моделювання торговельних потоків	Tinbergen, PPML, FE-моделі
Комбінований	Поєднання індексів та моделей	Індекси + гравітація
Гравітація + synthetic control	Контрфактичне моделювання	Synthetic control, панельні дані

Джерело: складено автором на основі [17, 51, 52, 53, 55, 54, 55, 56]

Загалом методологічні підходи до оцінювання торговельно-економічних відносин між країнами формують багаторівневу систему, структуру якої наведено нижче:

- індексний підхід: оцінювання рівня відкритості, умови та структуру торгівлі [51, 53];
- структурно-аналітичний підхід: оцінювання якісних змін, змін спеціалізації у двосторонній торгівлі [52, 53];
- гравітаційні моделі: вимірювання впливу економічних, інституційних та територіальних факторів [17];
- комплексні моделі, поєднання гравітаційних моделей, індексного аналізу та synthetic control: оцінювання ефектів інтеграції [53, 54].

Оцінювання торговельно-економічних відносин між країнами також ґрунтується на використанні системи кількісних індикаторів. Вони дозволяють в комплексі охарактеризувати інтенсивність, структурні параметри, рівень комплементарності та результативність двосторонньої торгівлі. До таких індикаторів відносяться показники торговельної інтенсивності, структурні та індексні вимірювачі, індекси внутрішньогалузевої взаємодії та комплементарності, показники

порівняльних переваг і умов торгівлі. В сукупності вони забезпечують багатовимірну оцінку торговельно-економічної взаємодії між державами.

Показники інтенсивності торговельних відносин характеризують масштаби та силу торговельної взаємодії між країнами.

Загальний товарообіг (Total Trade Turnover):

$$TT = \text{Export} + \text{Import} \quad (1.1)$$

де Exports – експорт товарів і послуг; Imports – імпорт товарів і послуг.

Коефіцієнт інтенсивності торгівлі (Trade Intensity Index, ТІІ) показує, наскільки тісними є двосторонні торговельні відносини порівняно зі звичайним рівнем. Обчислюється за формулою:

$$ТІІ_{ij} = \frac{X_{ij}/X_i}{M_j/M_{\text{world}}} \quad (1.2)$$

де X_{ij} – експорт країни i до країни j ; X_i – загальний експорт країни i ; M_j – загальний імпорт країни j ; M_{world} – загальний імпорт світу (світовий імпорт).

Якщо $ТІІ = 1$ – торгівля відповідає очікуваному рівню, нейтральна інтенсивність; $ТІІ > 1$ – торгівля більш інтенсивна, ніж очікувалось; країни є «переорієнтованими» одна на одну; $ТІІ < 1$ – торгівля менш інтенсивна, ніж очікувалось. Тут в чисельнику частка країни j у експорті i , в знаменнику – частка країни j у імпорті світу. Якщо i експортує до j більше, ніж це пояснюється світовою структурою імпорту, індекс > 1 .

Коефіцієнт торгової залежності (Trade Dependency Ratio) використовується для оцінки відкритості економіки, демонструє залежність країни від експорту/імпорту з партнером:

$$\text{Trade Dependency Ratio} = \frac{\text{Exports} + \text{Imports}}{\text{GDP}} \times 100\% \quad (1.3)$$

де GDP – валовий внутрішній продукт.

Індекс показує частку зовнішньої торгівлі в ВВП країни. Чим його значення вище, тим більша залежність від зовнішніх ринків.

Індекс покриття імпорту експортом (Coverage Ratio) часто використовують у платіжному балансі та аналізі зовнішньої торгівлі:

$$CR = \frac{\text{Export}}{\text{Import}} \times 100\% \quad (1.4)$$

Якщо CR менше 100% – експорт повністю покриває імпорт (профіцит торгівлі); = 100% – експорт дорівнює імпорту (баланс); більше 100% – імпорт перевищує експорт (дефіцит торгівлі).

Зазначені індикатори дають можливість визначити масштаб і ступінь взаємозалежності між економіками країн-партнерів. Їх використання, зокрема для аналізу зовнішньої торгівлі України з ЄС, продемонстровано у дослідженнях Х.М. Притули та І.М. Кирик [51].

Оцінити товарну та географічну структуру двосторонньої торгівлі дають змогу структурні показники – частки товарних груп у експорті та імпорті, індекс Герфіндаля-Хіршмана, індекс структурних зрушень та індекси диверсифікації.

Частка країни-партнера в експорті/імпорті у % від загального обсягу обчислюється за формулами:

формула частки країни-партнера в експорті

$$\text{Share in Exports (\%)} = \frac{\text{Exports to partner country}}{\text{Total exports}} \times 100\% \quad (1.5)$$

формула частки країни-партнера в імпорті

$$\text{Share in Imports (\%)} = \frac{\text{Imports to partner country}}{\text{Total imports}} \times 100\% \quad (1.6)$$

де Exports to partner country – експорт до конкретної країни; Total exports – загальний обсяг експорту країни у світі; Imports from partner country – імпорт з конкретної країни; Total imports – загальний обсяг імпорту країни.

Товарну концентрацію експорту/імпорту характеризує індекс Герфіндаля-Хіршмана ННІ. Він вимірює наскільки сильно експорт чи імпорт країни зосереджений у кількох товарних групах. Чим вищий індекс ННІ, тим більша концентрація, залежність від окремих товарів; якщо ННІ $\rightarrow 0$ – дуже диверсифікований

експорт/імпорт; якщо $\text{HHI} \rightarrow 1$ (або 10000 у відсотковому форматі) – повна залежність від одного товару.

$$\text{HHI} = \sum_{k=1}^n s_k^2 \quad (1.7)$$

де $s_k = \frac{X_k}{\sum_k X_k}$ – частка товарної групи k у загальному експорті або імпорті; n – кількість товарних груп; частки виражаються у десятковому вигляді (наприклад, 0.25, а не 25%).

Індекс структурної подібності торгівлі Trade Similarity Index – це показник, який вимірює, наскільки схожою є товарна структура експорту двох країн на один і той самий ринок (або між собою). Використовується для аналізу конкуренції на зовнішніх ринках; оцінки ефектів інтеграції; порівняння розвитку галузей.

Цей індекс найчастіше пов'язують з формулою Фінгер-Кренінга (Finger-Kreinin Index):

$$\text{TSI}_{ij} = \sum_k \min(s_{ik}, s_{jk}) \quad (1.8)$$

де $s_{ik} = \frac{X_{ik}}{\sum_k X_{ik}}$ – частка товарної групи k у загальному експорті країни I ; $s_{jk} = \frac{X_{jk}}{\sum_k X_{jk}}$ – частка товарної групи k у загальному експорті країни j ; $\min(s_{ik}, s_{jk})$ – мінімальна з двох часток у кожній товарній групі; сума ведеться за всіма товарними групами k .

Його значення перебуває в діапазоні $0 \leq \text{TSI} \leq 1$. Якщо $\text{TSI} = 0$ – повна відсутність подібності у структурі торгівлі; якщо $\text{TSI} = 1$ – повна ідентичність структури торгівлі; чим ближчий індекс до 1 (або 100%), тим більш схожими є експортні структури країн. Частіше TSI подають у відсотках: $\text{TSI}(\%) = \text{TSI} \times 100$.

Індекс диверсифікації експорту/імпорту (Export/Import Diversification Index) дозволяє порівняти товарну структуру певної країни зі структурою світового експорту (або імпорту):

$$D = \frac{1}{2} \sum_k |s_k - w_k| \quad (1.9)$$

де $s_k = \frac{X_k}{\sum_k X_k}$ – частка товарної групи k у експорті (або імпорті) країни; w_k – частка тієї ж товарної групи k у світовому експорті (або імпорті); $|s_k - w_k|$ – абсолютна різниця між частками.

Значення індексу знаходиться в діапазоні $0 \leq D \leq 1$; якщо $D = 0 \rightarrow$ структура експорту країни повністю повторює світову або максимальна диверсифікація; якщо $D = 1 \rightarrow$ повна відмінність від світової структури або низька диверсифікація.

Зазначені вище підходи дозволяють ідентифікувати зміни у спеціалізації країни, рівень залежності від окремих товарних груп й адаптацію до ринкових умов. Подібний аналіз представлено у роботі Larisa Norik, Tetiana Skliar, які досліджують структурні характеристики зовнішньої торгівлі України [52].

Показники комплементарності та відповідності структури торгівлі дають можливість оцінити ступінь відповідності експортної структури однієї країни імпортом потребам іншої. Найпопулярнішими є індекси торговельної комплементарності Trade Complementarity Index (TCI) дозволяє визначити перспективність розвитку торговельного партнерства, та індекс внутрішньогалузевої торгівлі Grubel-Lloyd Index відображає рівень інтегрованості виробничих ланцюгів. Ці індикатори показують, наскільки економіки двох країн взаємно доповнюють одна одну.

Індекс торговельної комплементарності TCI:

$$TCI_{ij} = 1 - \frac{1}{2} \sum_k |s_{ik}^X - s_{jk}^M| \quad (1.10)$$

де $s_{ik}^X = \frac{X_{ik}}{\sum_k X_{ik}}$ – частка товару k в експорті країни i ; $s_{jk}^M = \frac{M_{jk}}{\sum_k M_{jk}}$ – частка товару k в імпорті країни j ; абсолютна різниця часток показує невідповідність; множник $1 - \frac{1}{2} \sum_k |...|$ перетворює індекс у шкалу $0 - 1$.

Якщо $TCI = 0$ – це повна некомплементарність; $TCI = 1$ – повна комплементарність, структури ідеально збігаються.

Індекс відповідності структури експорту/імпорту Export-Import Matching Index – це модифікація TCI, але без інверсії 1–.... Цей індекс аналогічний індексу Фінгера-Кренінга, але для Х/М. Він використовується як вимір подібності.

$$MI_{ij} = \sum_k \min(s_{ik}^X, s_{jk}^M) \quad (1.11)$$

де s_{ik}^X – частка товару k в експорті країни i; s_{jk}^M – частка товару k в імпорті країни j; мінімум у кожній групі показує обсяг відповідності структур.

Діапазон значень індексу – $0 \leq MI \leq 1$. Якщо $MI = 0$ – немає перетину в структурі торгівлі; $MI = 1$ – повний збіг структури експорту з імпортними потребами.

Індекс внутрішньогалузевої торгівлі Grubel-Lloyd Index використовується для оцінки галузевої інтеграції та міграції ланцюгів виробництва:

$$GL_k = 1 - \frac{|X_k - M_k|}{X_k + M_k} \quad (1.12)$$

де X_k, M_k – експорт та імпорт товарної групи k.

Якщо $GL = 0$, то торгівля міжгалузева – лише експорт або лише імпорт; якщо $GL = 1$, то торгівля повністю внутрішньогалузева – експорт $\approx$ імпорт.

Приклад їх застосування щодо агропродовольчого сектору України наводить І. Федулова [61].

Показники ефективності та умов торгівлі використовуються у розширеному індикативному аналізі.

Наприклад, показник умов торгівлі – Terms of Trade (ToT):

$$ToT = \frac{ExportPrices}{ImportPrices} \times 100\% \quad (1.13)$$

де P_X – індекс цін експорту, P_M – індекс цін імпорту.

Якщо $ToT > 100$, то умови торгівлі поліпшуються, тобто, можна імпортувати більше за ту ж кількість експорту; якщо $ToT = 100$, то умови торгівлі незмінні; якщо $ToT < 100$, то умови торгівлі погіршуються, тобто, за експорт доводиться отримувати менше імпорту.

Індекс ефективності експорту/імпорту Export Performance Index – це узагальнений показник, який вимірює, наскільки структура експорту країни

відповідає світовому попиту, а також динаміку та конкурентоспроможність експорту. Найчастіше цей індекс подається у вигляді індексу відповідності структури експорту світовій структурі імпорту.

У міжнародній статистиці – UNCTAD, WTO, найпоширеніша формула EPI виглядає так:

$$EPI = \sum_k \min(s_k^X, s_k^M) \quad (1.14)$$

де $s_k^X = \frac{X_k}{\sum_k X_k}$ – частка товарної групи k в експорті країни; $s_k^M = \frac{M_{wk}}{\sum_k M_{wk}}$ – частка цієї ж товарної групи k у світовому імпорті; сума мінімальних часток показує, наскільки структура експорту країни відповідає світовим імпортним потребам.

Діапазон значень індексу – $0 \leq EPI \leq 1$. Якщо $EPI \rightarrow 1$, то структура експорту країни добре відповідає світовому попиту, високий потенціал конкурентоспроможності; якщо $EPI \rightarrow 0$, то структура експорту слабо відповідає світовій структурі імпорту.

Найпоширенішим показником для оцінки конкурентних переваг країни у міжнародній торгівлі за певним товаром або галуззю є показник порівняльних переваг Revealed Comparative Advantage (RCA) або індекс Баласса:

$$RCA_{ik} = \frac{X_{ik}/X_i}{X_{wk}/X_w} \quad (1.15)$$

де X_{ik} – експорт товару k країни i; X_i – загальний експорт країни i; X_{wk} – світовий експорт товару k; X_w – загальний світовий експорт.

Пояснити RCA можна так: якщо $RCA > 1$, то країна i має виявлену порівняльну перевагу в товарі k; якщо $RCA = 1$, то нейтральна позиція (частка така ж, як у світі); якщо $RCA < 1$, то порівняльної переваги немає. Чим більше значення, тим сильніша спеціалізація країни в цьому товарі.

На рівні визначення порівняльних переваг найчастіше використовується індекс розкритих порівняльних переваг RCA, який вимірює рівень конкурентоспроможності

товарних груп на міжнародному ринку. Його часто використовують у дослідженнях структури експорту України, зокрема у роботі Є. Іванова [66].

Індекс переваг імпорту (RMA) – це показник, аналогічний RCA (Баласса), але застосований до імпорту, а не експорту. Він показує, чи країна імпортує певний товар інтенсивніше, ніж це робить світ у середньому:

$$RMA_{ik} = \frac{M_{ik}/M_i}{M_{wk}/M_w} \quad (1.16)$$

де M_{ik} – імпорт товару k країною i ; M_i – загальний імпорт країни i ; M_{wk} – світовий імпорт товару k ; M_w – загальний світовий імпорт.

Пояснимо значення RMA: якщо $RMA > 1$, то країна має виявлену імпорتنу перевагу в товарі k , тобто імпортує його більше, ніж середньосвітова структура імпорту; якщо $RMA = 1$, то у країни нейтральна позиція; якщо $RMA < 1$, то країна імпортує цей товар менше, ніж у середньому у світі – відсутня імпортна перевага.

Показники, що застосовуються в гравітаційних моделях особливо актуальні у сучасних економетричних підходах: економічна «маса» країни – GDP, GNI; ВВП країн-експортерів та імпортерів; відстань між країнами – Distance; географічна та економічна; Dummy-змінні інтеграції – FTA, CU, DCFTA; показники участі у торговельних угодах; індикатори логістичних бар'єрів – Tariff & Non-Tariff Barriers; тарифи, квоти, технічні бар'єри; індикатори інституційної якості – Rule of Law, Governance Index. Вони часто включаються в розширені гравітаційні моделі.

Для комплексної оцінки ступеня економічної пов'язаності та взаємозалежності між країнами використовують інтегральні показники взаємної економічної взаємодії. Вони дозволяють оцінити багатовимірний характер економічних зв'язків, включають оцінку торгівлі товарами й послугами, рух капіталу, участь у глобальних ланцюгах створення вартості та інституційну інтеграцію. Таким чином, дослідники оцінюють сукупний вплив багатьох факторів і формують цілісне уявлення про рівень інтегрованості економік.

Глибину економічних зв'язків країни з певним інтеграційним блоком або світом загалом характеризує індекс глобальної та регіональної економічної інтегрованості Global/Regional Integration Index. Існує кілька підходів, але найчастіше використовують три типи індексів:

– індекс торговельної інтегрованості Trade Integration Index TII_{global} –
Вимірює, наскільки країна інтегрована у глобальну торгівлю:

$$TII_{global} = \frac{X_i + M_i}{GDP_i} \quad (1.17)$$

де X_i – експорт країни; M_i – імпорт країни; GDP_i – її ВВП.

Якщо TII_{global} має високі значення, це свідчить про високу залученість країни в глобальні ринки; і навпаки – низькі значення $\rightarrow$ економіка є відносно закритою;

– індекс глобалізації д'Ордена KOF Globalization Index – Economic Integration Subindex. Цей комплексний індекс вимірює ступінь глобальної інтегрованості країн, охоплюючи три сфери: економічна глобалізація (Economic Globalization), соціальна глобалізація (Social Globalization), політична глобалізація (Political Globalization). Після агрегування формується, відповідно, три субіндекси: KOF Economic Globalization; KOF Social Globalization; KOF Political Globalization. Вони об'єднуються у загальний індекс. Тобто, це композитний індекс, його універсальна формула має вигляд:

$$KOF = \sum_{m=1}^n w_m \cdot z_m \quad (1.18)$$

де z_m – нормоване значення кожного показника (0-1 або z-score); w_m – вага індикатора, визначена через метод головних компонент – PCA.

Діапазон його значень від 0 до 100. При $KOF = 100$ – максимальна глобалізація; при $KOF = 0$ – повна ізоляція.

– індекс регіональної торговельної інтенсивності Regional Trade Intensity Index, $RTII$ дозволяє оцінити, чи торгівля всередині регіонального блоку є вищою чи нижчою, ніж очікувалося, виходячи зі світової структури торгівлі. Це регіональний

аналог класичного Trade Intensity Index (ТІІ) з фокусом на інтеграції між країнами одного блоку. Формула індексу регіональної торговельної інтенсивності (RTІІ):

$$RTII_{ij} = \frac{T_{ij}/T_i}{T_j/T_w} \quad (1.19)$$

де T_{ij} – торгівля країни i з країною/регіоном j ; T_i – загальна торгівля країни i (експорт + імпорт); T_j – загальна торгівля регіону або країни j ; T_w – світова торгівля.

Якщо $RTII > 1$, то країна/регіон i торгує з j інтенсивніше, ніж «очікується» за світовою структурою, висока регіональна інтегрованість; якщо $RTII = 1$, то рівень торгівлі відповідає «нормальному» для світової економіки; якщо $RTII < 1$, то торгівля менш інтенсивна, ніж очікується, низька регіональна інтеграція / орієнтація поза регіон. Якщо країна торгує з регіоном j більше, ніж його вага у світовій торгівлі, $RTII$ буде >1 .

До показників взаємного інвестування, які дозволяють оцінити наскільки країни є один для одного важливими інвестиційними партнерами, відносяться:

1. Двосторонні ПІІ, Bilateral FDI Flows / Stocks – дозволяє оцінити масштаб інвестиційних потоків та запасів. Конкретніше – обсяг інвестицій, який країна А вкладає в країну В, і обсяг інвестицій, який країна В вкладає в країну А.

2. Частка країни-партнера у ПІІ, FDI Share – дозволяє оцінити «вагу» певної країни-партнера у структурі обсягу іноземних інвестицій або частку конкретної країни А в обсязі ПІІ країни В.

3. Індекс інвестиційної інтенсивності, Bilateral FDI Intensity Index – встановлює більші або менші обсяги інвестицій інвестують країни одна в одну у порівнянні з певними «достатніми/нормальними» обсягами світових потоків ПІІ.

4. Індекс взаємного інвестування, Mutual Investment Index – показує рівень значимості кожної країни як інвестора на досліджувану країну.

5. Коефіцієнт інвестиційної взаємозалежності, FDI Interdependence Ratio – частка ПІІ партнера у ВВП даної країни.

6. Індекс концентрації інвестицій, FDI Concentration Index / ННІ – оцінка ризиків, залежності країни від одного інвестора-партнера та ступінь диверсифікації.

У сукупності інтегральні показники дозволяють оцінити не лише обсяги та структуру двосторонньої торгівлі, а й інтенсивність участі у спільних виробничих процесах, стійкість економічних зв'язків та перспективи розвитку співробітництва між країнами.

ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 1

У першому розділі розкрито теоретико-методологічні засади торговельно-економічних відносин як ключової підсистеми міжнародної економіки, що забезпечує інституційно організований обмін товарами, послугами, капіталом і технологіями між національними економіками. Показано, що торговельно-економічні відносини мають багаторівневу структуру та виконують інтеграційну, ресурсно-розподільчу, структуроутворюючу й інноваційну функції, формуючи участь країн у міжнародному поділі праці та глобальних ланцюгах доданої вартості.

Проаналізовано сучасні трансформації міжнародної торгівлі в умовах глобалізації, зумовлені цифровізацією, розвитком глобальних виробничих мереж і посиленням регіоналізації. Визначено, що міжнародна торгівля набуває багатовимірною характеру, охоплюючи обмін товарами, послугами, технологіями, капіталом і цифровими продуктами, та реалізується через поєднання традиційних і цифрових механізмів. Обґрунтовано, що моделі міжнародної торгівлі еволюціонують у напрямі регіоналізованих і цифрових форматів, у межах яких зростає роль участі країн у глобальних виробничих мережах.

Систематизовано основні методологічні підходи до оцінювання торговельно-економічних відносин між країнами, зокрема індексний, структурно-аналітичний, гравітаційний та комплексний економетричний підходи. Показано доцільність їх поєднання для комплексної оцінки інтенсивності, структури та ефективності торговельної взаємодії, що створює методологічне підґрунтя для подальшого аналізу торговельно-економічних відносин України та Республіки Польща.

РОЗДІЛ 2

АНАЛІЗ СУЧАСНОГО СТАНУ ТОРГОВЕЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО СПІВРОБІТНИЦТВА МІЖ УКРАЇНОЮ І ПОЛЬЩЕЮ

2.1. Нормативно-правова база торговельно-економічних відносин України та Польщі

Торговельно-економічні відносини України та Республіки Польща у 2021-2025рр. мають за основу багаторівневе правове регулювання:

- 1) нормативно-правові документи регулювання міжнародно-правових та «євроінтеграційних» механізмів (Польща як держава-член ЄС в першу чергу опирається на право ЄС);
- 2) документи про двосторонні домовленості та адміністративну співпрацю держав;
- 3) національні правові акти України та Польщі, які детально регулюють митно-тарифні, нетарифні, транспортні та контрольні процедури;
- 4) документи, які регулюють інституційні рішення та тимчасові кризові режими у зв'язку з війною, розв'язаною росією в Україні – торговельні преференції, «транспортний безвіз», тимчасові обмеження окремих товарів тощо [58; 59; 60].

У загальному ж нормативно-правова база торговельно-економічних відносин України та Польщі є комплексом нормативно-правових документів національного законодавства України, права ЄС, оскільки Польща як член ЄС дотримується права ЄС, та ряду двосторонніх міжнародних договорів. Ві документи дозволяють регулювати торгівлю, інвестиції та економічне співробітництво між Україною та Польщею [61; 62; 63; 64; 65].

В Україні основним документом є Закон України «Про зовнішньоекономічну діяльність». Він визначає принципи свободи зовнішньоекономічної діяльності, національного режиму та пріоритету міжнародних договорів над національним законодавством [61]. Цей Закон у відносинах із Польщею враховує функціонування

режиму вільної торгівлі, тобто, складає разом з Угодою про асоціацію між Україною та Європейським Союзом і створенням поглибленої та всеосяжної зони вільної торгівлі (ПВЗВТ) єдиний комплекс для регулювання торговельно-економічні відносини між країнами [62].

Основу українсько-польського співробітництва складає політико-правовий документ – Договір між Україною і Республікою Польща про добросусідство, дружні відносини і співробітництво (1992р.) [65]. В даному Договорі закріплені принципи рівноправного партнерства та взаємної поваги суверенітету, визначаються основи розвитку взаємовигідного економічного співробітництва, в тому числі і торгового, з урахуванням захисту інвестицій, технологій, авторських і патентних прав, здійснюватимуть відповідне міжнародно-правове регулювання в сфері обігу капіталів, пересування робочої сили, товарів і послуг, а також укладатимуть відповідні угоди в галузі економічного співробітництва [63, 65]. Сучасна договірно-правова база двосторонніх відносин між країнами, яка включає понад 150 чинних документів спирається саме на положення цього Договору [65].

Більш детально пояснюють механізми взаємодії між урядами України та Польщі спеціальні угоди про торговельно-економічне співробітництво. Так завданнями Угоди про торговельно-економічне співробітництво між Урядом України і Урядом Республіки Польща є створення сприятливих умов для розвитку товарообміну, усунення бар'єрів у торгівлі, розширення кооперації підприємств та обміну послугами [64]. Інші двосторонні угоди між Україною та Польщею сприяють регулюванню взаємного захисту інвестицій, вирішення проблем щодо подвійного оподаткування, важливими є угоди співробітництво в окремих галузях таких як енергетика, транспорт, вугільна промисловість, туризм. Таким чином між Україною та Польщею на сьогодні вибудована і продовжує розвиватися комплексна договірна архітектура економічної взаємодії [64; 65].

На наднаціональному рівні основну роль у регулювання торговельно-економічного співробітництва між країнами відіграє Угода про асоціацію між Україною та ЄС. До результатів Угоди відноситься поетапна лібералізація торгівлі товарами та послугами, гармонізація митного та технічного регулювання, правил

конкуренції, державної допомоги й захисту прав інтелектуальної власності [62]. Таким чином законодавство України наближується до законодавства ЄС. В плані торговельно-економічної взаємодії з Польщею ми можемо спостерігати впровадження єдиних правил ЄС стосовно тарифного й нетарифного регулювання, технічних регламентів, санітарних і фітосанітарних вимог [62; 66].

Історія виконання Угоди про співробітництво демонструє, що зміст українсько-польської торговельної політики на перспективу залежить від стратегічного рішення про євроінтеграцію України [62; 66].

Отже, нормативно-правове забезпечення міждержавного співробітництва є ключовим елементом механізму регулювання зовнішньоекономічної діяльності країни і включає систему законів, підзаконних актів, міжнародних угод, стандартів і процедур контролю [68, с. 26].

Основні міжнародні договори, що формують правову базу торговельно-економічних відносин України та Польщі представлено в табл. 2.1. В табл. 2.2. наведено системні елементи нормативно-правового регулювання двосторонньої торгівлі.

Міжнародні договори та угоди, представлені в табл. 2.1., в комплексі є логічно послідовною та ієрархічно вибудованою нормативно-правовою основою реалізації торговельно-економічних відносин України та Республіки Польща. Динаміка розбудови правової бази демонструє еволюцію від базових політико-правових принципів до конкретних кроків здійснення економічної інтеграції у європейський правовий простір.

Так Договір про добросусідство, дружні відносини і співробітництво 1992р. став документом, який створив політико-правові передумови для подальшого розвитку правової бази торговельно-економічних та інвестиційних відносин між Україною та Польщею [63; 65]. Угода про торговельно-економічне співробітництво та Угода про взаємне заохочення та захист інвестицій дозволила визначити з більшою конкретикою економічний вимір двосторонніх відносин та стала важливим кроком для довгострокового розвитку економічних зв'язків [65; 66].

Таблиця 2.1.

Основні міжнародні договори, що формують правову базу торговельно-
економічних відносин України та Польщі

№	Документ	Рік підписання / чинності	Короткий зміст	Посилання в тексті
1	Договір між Україною і Республікою Польща про добросусідство, дружні відносини і співробітництво	1992	Закріплює принципи добросусідства держав, взаємної поваги до їх суверенітету, а також розвитку політичного, економічного та культурного співробітництва	[63; 65]
2	Угода про торговельно-економічне співробітництво між Урядом України і Урядом Республіки Польща	1990-ті / 1999 (ред.)	Визначає цілі та інструменти розвитку товарообміну між державами, кооперації між підприємствами, умови усунення бар'єрів у торгівлі	[66]
3	Угода між Урядом України та Урядом Республіки Польща про взаємне заохочення та захист інвестицій	1993	Гарантує режим сприятливого інвестування, захист від експропріації та вирішення спорів	[65; 66]
4	Конвенція про уникнення подвійного оподаткування та попередження податкових ухилень щодо податків на доходи та капітал	1993	Регулює питання подвійного оподаткування, механізми його усунення, визначає податкову юрисдикцію	[65; 66]
5	Угода про асоціацію між Україною та ЄС (ПВЗВТ)	2014 (діє в повному обсязі з 2017)	Складає правову основу режиму вільної торгівлі, гармонізації регулювання й доступу до ринку ЄС, у т.ч. Польщі	[62; 67]

Джерело: складено автором

Конвенція про уникнення подвійного оподаткування сприяє стабілізації фінансово-економічних відносин, зниженню фіскальних ризиків для інвесторів, зростанню взаємних інвестицій та ділової активності [65; 66]. Угода про асоціацію між Україною та Європейським Союзом (ПВЗВТ) дозволяє говорити про якісну трансформацію правової бази українсько-польських торговельно-економічних відносин, оскільки завдяки Угоді двосторонній формат відносин змінився до рівня європейського інтеграційного регулювання, оскільки застосовується значна частка

торгівельного, технічного та митного регулювання вищого рівня [62; 67]. Таким чином, сукупна дія розглянутих документів створює сприятливі умови для розвитку двосторонньої торгівлі та інвестицій.

Таблиця 2.2.

Системні елементи нормативно-правового регулювання двосторонньої торгівлі

Блок регулювання	Основні акти / джерела	Роль відповідного акта в українсько-польських торговельно-економічних відносин
Внутрішнє законодавство України	Закон України «Про зовнішньоекономічну діяльність» [61]; податкове, митне, валютне законодавство	Визначення загальних принципів ЗЕД України, режимів ліцензування та квотування, правил валютного контролю та митного оформлення
Право та політика ЄС	Угода про асоціацію Україна-ЄС [62]; регламенти й директиви ЄС у сфері торгівлі, технічного регулювання, санітарних і фітосанітарних заходів	Встановлення умови доступу українських товарів на ринок ЄС/Польщі, вимог до якості, безпеки, конкуренції, державної допомоги
Двосторонні міжнародні угоди	Договір про добросусідство [63]; Угода про торговельно-економічне співробітництво [66]; угоди про інвестиції, оподаткування тощо	Деталізація правил торгівлі, інвестування та секторальної співпраці між Україною та Польщею, створення додаткових гарантії для бізнесу
Інституційні механізми	Спільні комісії з питань економічного співробітництва; робочі групи; консультаційні формати президентів і урядів [65; 67]	Координація виконання договорів, вирішення практичних проблем доступу до ринку, узгодження позицій щодо торговельної та інтеграційної політики

Джерело: складено автором

Подані в табл. 2.2. блоки регулювання характеризують існуючу цілісну, ієрархічно впорядковану та взаємопов'язану систему нормативно-правового забезпечення двосторонньої торгівлі між Україною та Польщею. Ми можемо визначити окремі функції, виконувані кожним елементом цієї системи і, водночас, усвідомити, що вони є логічним доповненням інших, а разом ефективно узгоджують торговельно-економічну взаємодію.

Торговельно-економічні відносини України та Республіки Польща у 2021-2025рр. мають за основу багаторівневе правове регулювання:

1) нормативно-правові документи регулювання міжнародно-правових та «євроінтеграційних» механізмів (Польща як держава-член ЄС в першу чергу опирається на право ЄС);

2) документи про двосторонні домовленості та адміністративну співпрацю держав;

3) національні правові акти України та Польщі, які детально регулюють митно-тарифні, нетарифні, транспортні та контрольні процедури;

4) документи, які регулюють інституційні рішення та тимчасові кризові режими у зв'язку з війною, розв'язаною росією в Україні – торговельні преференції, «транспортний безвіз», тимчасові обмеження окремих товарів тощо [58; 59; 60].

У період 2022-2024рр. ЄС запровадив спеціальний пакет тимчасової лібералізації торгівлі для українських товарів. Він включав заходи такі як скасування мит/квот, призупинення низки інструментів торговельного захисту за певних визначених до цього умов. Основні актами:

- Регламент (ЄС) 2022/870, 2022-2023 рр. [67];
- Регламент (ЄС) 2023/1077, продовження, 2023-2024рр. [68];
- Регламент (ЄС) 2024/1392, з модифікаціями, з умовами застосування/контролю та можливістю запобігання, 2024-2025 рр. [67].

Ключові параметри доступу товарів в умовах двостороннього співробітництва Україна-Польща визначаються регламентами ЄС, в тому числі їх механізмами моніторингу/обмеження – у зовнішній торгівлі Польща керується спільною торговельною політикою ЄС. Відтак, зазначені Регламенти мають пряму практичну реалізацію для польського імпорту з України оскільки вони регулюють митно-тарифні відносини між країнами [67; 69].

Важливою в розвитку українсько-польської торгівлі є лібералізація автоперевезень «ЄС–Україна». Логістика стала критично важливою після 2022р., коли за умов війни в Україні в Угоді ЄС-Україна про вантажні перевезення автомобільним транспортом (початковий документ від 29.06.2022) було спрощено

доступ до перевезень між сторонами та транзиту, що має прямий вплив на величину експортно-імпортних потоків через польський напрям [69].

У 2024р. Україна та Польща підписали зміни до угоди та продовжили функціонування даного режиму з можливістю автоматичних пролонгацій [70]. У 2025р. заради стабілізації логістики та доступу до ринків режим було продовжено [71].

В табл. 2.3. наведено основні нормативно-правові акти, що впливали на торгівлю Україна-Польща у 2021-2025 рр.

Двосторонню та національну нормативна база у 2021-2025рр. можна розділити на 2 блоки:

1) Український блок актів. У 2022-2025рр. з боку України було посилено процедурну складову в регулюванні зовнішньої торгівлі, а саме – спрощено та впроваджено цифровізацію, транзитні інструменти, запроваджено точкові обмеження за допомогою ліцензування та квотування для окремих груп товарів. Також Україна приєдналася до Конвенції про процедуру спільного транзиту (NCTS/CTC) у 2022р., що стосується подальшого руху товарів через Польщу як транзитну країну до інших ринків ЄС [71]. Щорічно Уряд України формує переліків товарів, експорт/імпорт яких підлягає ліцензуванню та/або квотуванню – постанови на 2024р. [72], 2025р. [73], зі змінами у 2025р. [74].

Загалом система регулювання митної сфери України має ієрархічний характер. З метою недопущення недобросовісної конкуренції та ринкових ризиків Кабінет Міністрів України може реалізувати механізми адміністративного регулювання ЗЕД, у т.ч. ліцензування/квотування [76, с. 14-16].

2) Польський блок актів. З метою захисту внутрішнього ринку Польща застосовувала тимчасові національні обмеження на ввезення визначених категорій агропродукції з України та режим транзиту. Наприклад, режим заборони ввезення окремих видів с/г продукції з України як розпорядження міністра [74] з передачею даних про винятки для транзиту/митних процедур податково-митній адміністрації Польщі [75]. Такі обмеження є чинником ризику для контрактів Україна-Польща для відповідних товарних груп – зернові, олійні тощо [74; 75].

Таблиця 2.3.

Основні нормативно-правові акти по регулюванню торгівлі Україна-
Польща у 2021-2025 рр.

Рівень	Акт (рік)	Сфера впливу на торгівлю Україна-Польща	Практичний ефект для бізнесу
ЄС	Регламент (ЄС) 2022/870 (2022) [67]	Тимчасова лібералізація торгівлі для українських товарів	Зниження митно-тарифних бар'єрів, прискорення доступу
ЄС	Регламент (ЄС) 2023/1077 (2023) [69]	Продовження тимчасових торговельних заходів	Продовження преференцій; умови адміністративної співпраці
ЄС	Регламент (ЄС) 2024/1392 (2024) [67]	Продовження з оновленими умовами/запобігання	Вища передбачуваність та ризик тимчасових обмежень для чутливих груп
ЄС-Україна	Угода про вантажні автоперевезення (2022) [69]	Лібералізація доступу перевізників та переміщення товарів	Зменшення кількості дозвільних бар'єрів, що стало критичним для коридору через Польщу
ЄС-Україна	Угода про внесення змін (2024) [70]	Актуалізація умов та продовження	Підтримка стабільності логістики у 2024-2025рр.
Україна	Закон про приєднання до Конвенції про спільний транзит (2022) [71]	NCTS/СТС, транзитні процедури	Швидший транзит через Польщу, стандартизація з ЄС
Україна	Постанова КМУ про ліцензування/квотування на 2024 (2023) [72]	Нетарифне регулювання окремих товарів	Додаткові дозволи/квоти для чутливих позицій
Україна	Постанова КМУ про ліцензування/квотування на 2025 (2024) [73]	Нетарифне регулювання та оновлення переліків	Планування контрактів з урахуванням дозволів
Польща	Rozporządzenie... Dz.U. 2023 poz. 1898 (2023) [74]	Заборона ввезення визначених с/г товарів з України	Ризики для поставок у чутливих групах, фокус на транзит
Польща	Роз'яснення KAS (2023) [75]	Винятки для транзиту/митних процедур	Практичні правила проходження транзитних режимів

Джерело: складено автором

2.2. Динаміка товарообігу між Україною та Польщею за останнє десятиріччя та галузева структура експорту та імпорту

Зовнішня торгівля країн займає важливе місце у системі міжнародних економічних відносин і є важливим чинником соціально-економічного розвитку держави. Рациональна та ефективна організація зовнішньоторговельної діяльності є основою довгострокового розвитку національної економіки та поглиблення її інтеграції у світове господарство в умовах глобалізації. Цим пояснюється актуальність дослідження сучасного стану та основних тенденцій розвитку відповідного сегмента торговельно-економічних відносини України та Польщі.

Польща для України була і наразі залишається важливим торговельним партнером в ЄС. Починаючи з 2014 р. та після підписання Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом [77], обсяги взаємної торгівлі товарами між Україною та Польщею почали зростати, при цьому з темпами вищими ніж темпи загального зростання товарообігу з іншими країнами [78]. Ситуація відображає початок процесу переорієнтації зовнішньоекономічних зв'язків України з східного ринку на ринки ЄС.

На рис. 2.1. ми можемо побачити динаміку імпорту з Польщі та українського експорту товарів в період з 2015р. по 2024р.

Рис. 2.1. Динаміка імпорту з Польщі та українського експорту товарів за 2015-2024р.

Джерело: складено автором за даними [78]

У 2015-2018рр. імпорт та експорт між країнами має тенденцію до зростання – стабільне зростання експорту українських товарів до Польщі та імпорту польської продукції в Україну. Так Польща як найближча до України країна ЄС закріпила за собою позицію провідного торговельного партнера України у Європі [78].

У 2019-2021рр. в економіці можна було спостерігати негативні наслідки COVID-19. Не зважаючи на це товарообіг між Україною та Польщею зростав, хоч і нижчими темпами у 2020р. У 2021р. експорт України перевищив імпорт товарів з Польщі. Також ситуація склалася в 2022р.

Варто зазначити, що окрім 2021 та 2022рр. сальдо зовнішньої торгівлі України негативне. При чому динаміка експорту України демонструє значні коливання, тоді як динаміка експорту Польщі в Україну показує стійке зростання. І важливо зазначити, що у два останні роки – 2023 та 2024, експорт України почав суттєво скорочуватися.

У 2021р. в спільному товарообігу України та Польщі відбулося різке нарощення обсягів взаємної торгівлі: товарообіг зріс до понад 12,18 млрд дол. США, в тому числі експорт України до Польщі перевищив 5,2 млрд дол. США, а імпорт з Польщі – майже 5,0 млрд дол. США [79]. У результаті сальдо двосторонньої торгівлі вперше було позитивним для України – +0,26 млрд дол. США. Це сталося за рахунок відновлення ланцюгів постачання після загального спаду активності в міжнародній торгівлі через COVID-19 та зростанням попиту на українську продукцію на польському ринку [78; 82].

У 2022р. внаслідок повномасштабного вторгнення РФ географія й логістика української зовнішньої торгівлі змінилася докорінно. Україна переорієнтовала значну частину експортних потоків на сухопутні маршрути через Польщу внаслідок блокади чорноморських портів. Так Польща стала головним логістичним і транзитним хабом для експорту та імпорту України [79; 80; 81]. З цієї причини експорт товарів з України до Польщі на у порівнянні з 2021р. збільшився на 28% і перевищив імпорт з Польщі на 22% [78].

В 2023р. через відкриття «зернового коридору», а пізніше – морського експортного коридору, обсяги експорту до Польщі очікувано знизилися – на 28,9% у порівнянні з 2022р.

У 2024р. зниження склало 7,6% у порівнянні з 2023р. За підсумками дев'яти місяців 2025рр. обсяг українського експорту до Польщі збільшився на 3% до показника 3,7 млрд. дол США [82].

Імпорт польських товарів до України у 2022р. збільшився на 10,6% у порівнянні з 2023р., у 2023р. – на 19,9%, у 2024р. – на 6,0% в порівнянні з попереднім роком відповідно. Імпорт товарів із Польщі в Україну з початку війни має стійку зростаючу тенденцію – з 5 млрд дол США 2021р. до 7 млрд дол США у 2024р., тобто на 40% за три роки. За січень-вересень 2025р. обсяг імпорту товарів із Польщі зріс на 12% до 5,7 млрд. дол США [82].

За останнє десятиріччя в динаміці товарообігу між Україною та Польщею можна виділити кілька етапів:

2015-2019рр. – етап поступового нарощення двостороннього товарообігу за умов розвитку європейської інтеграції України та скорочення торгівлі з рф [83].

2020-2021рр. – етап короткострокового зниження обсягів торгівлі через COVID-19 з наступним різким відновленням. В цей період Україна вперше за тривалий час досягла позитивного сальдо у торгівлі з Польщею [84].

2022-2024рр. – етап докорінної трансформації, визначна ролі Польщі як головного логістичного та торговельного хаба України в умовах війни, зростання загального товарообігу, формування значного дефіциту торгівлі товарами на користь Польщі [91; 92; 93].

Отже, зростання товарообігу та логістичної ролі Польщі відкриває для України нові можливості для інтеграції її економіки до внутрішнього ринку ЄС та залученості до участі у регіональних ланцюгах доданої вартості. Але концентрація критичного імпорту в одній країні та зростання негативного сальдо для України свідчить про підвищення зовнішньоекономічних ризиків. Ці висновки варто брати до уваги при формуванні стратегії післявоєнного відновлення та диверсифікації торговельних потоків [84; 91; 95; 96].

Зростання торгівлі між Україною та Польщею пояснюється тим, що Польща прийняла на себе роль головного логістичного і транзитного хабу для української торгівлі з ЄС та поставляє Україні першочергові товари, необхідні в умовах війни – в Україні існує значний попит на техніку, продукти хімічної промисловості та паливо. Певною мірою зміни пов'язані і з тим, що на польську територію було переміщено частину виробничих потужностей українських компаній [82].

Зміни відбулися і з українською економікою. В Україні вже четвертий рік існують критична залежність від імпорту товарів, необхідних для підтримки економічної стабільності та забезпечення функціонування військових підрозділів на фронті. Стосовно українського експорту – поступово в перевезенні товарів компанії повертаються до традиційних морських маршрутів. Також варто зазначити серед чинників трансформації української зовнішньої торгівлі нові обмеження – заборону на постачання сільськогосподарської продукції до Польщі та скорочення експортних можливостей Українських компаній внаслідок бойових дій.

2.3. Галузева структура експорту та імпорту

Галузева структура експорту та імпорту є важливою характеристикою торговельно-економічних зв'язків двох країн, оскільки відображає рівень спеціалізації національних економік. Аналіз товарної структури зовнішньої торгівлі України у 2023-2025рр. дає змогу виявити домінуючі галузі експорту й імпорту, а також оцінити структурні дисбаланси та напрями трансформації зовнішньоторговельної моделі в умовах воєнної економіки та післякризового відновлення.

Галузева структура експорту та імпорту Польщі відображає особливості її економічної моделі як промислово розвиненої країни – членки ЄС, яка є інтегрованою у європейські та глобальні ланцюги доданої вартості. Аналіз товарної структури зовнішньої торгівлі Польщі у 2023-2025рр. показує визначальну роль обробної промисловості, машинобудування та хімічної промисловості в експорті.

Оцінка ж імпорту показує залежність від енергоресурсів і проміжних товарів на фоні постпандемічного відновлення та геоекономічних викликів [78].

На рис. 2.2.-2.5. представлена структура взаємного імпорту та експорту України та Польщі за 2015 і 2024рр. На рис. 2.6.-2.9. представлена динаміка часток імпорту та експорту України та Польщі в загальних обсягах товарообороту за період з 2015р. оп 2024р. Джерело даних – Trade Map [78].

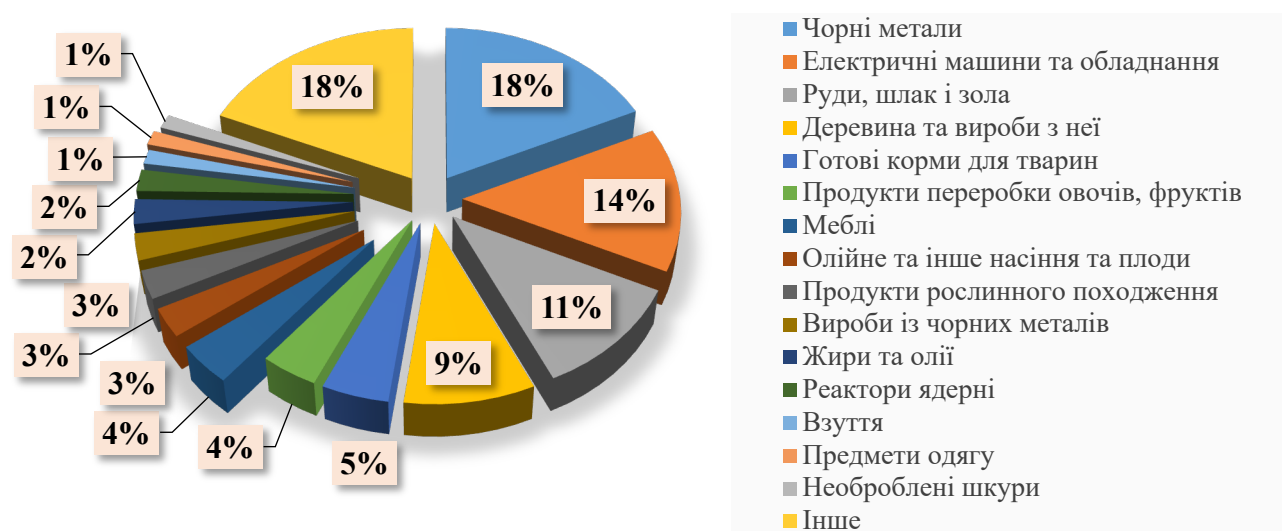

Рис. 2.2. Структура експорту України до Польщі у 2015р. [78]

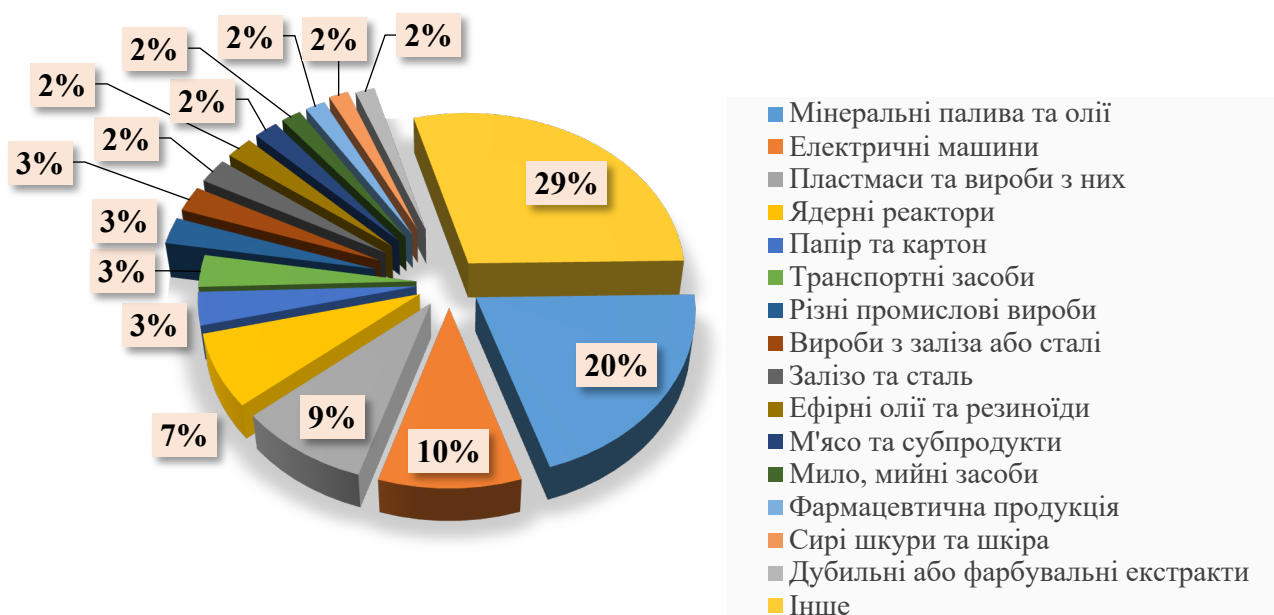

Рис. 2.3. Структура імпорту України з Польщі у 2015р. [78]

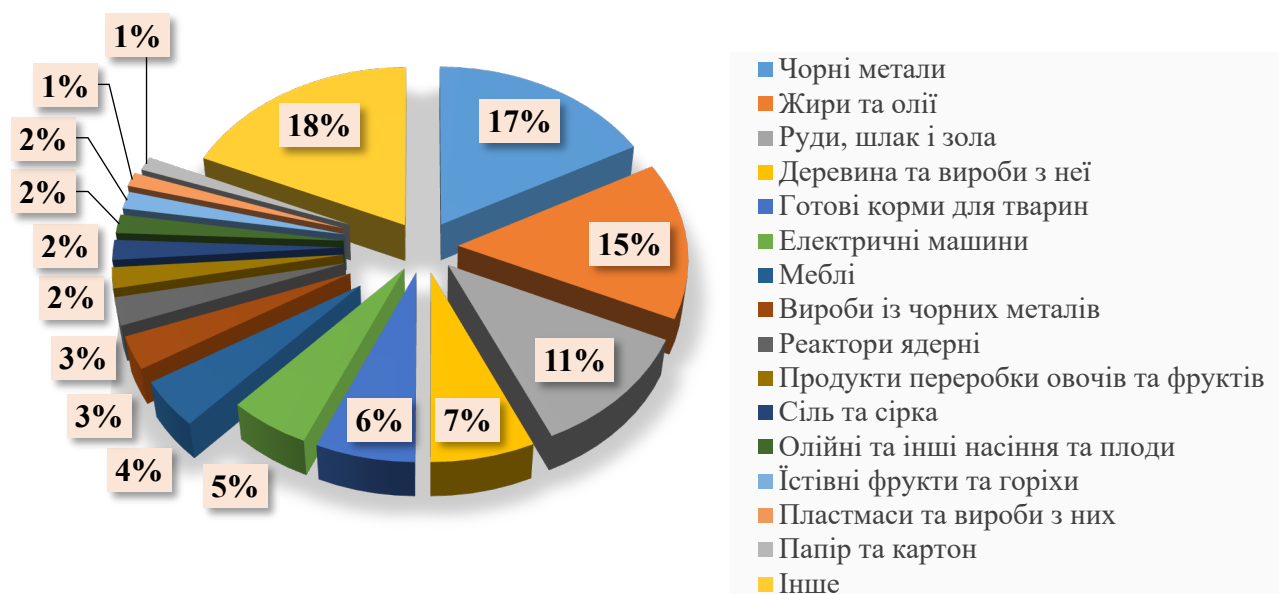

Рис. 2.4. Структура експорту України до Польщі у 2024р. [78]

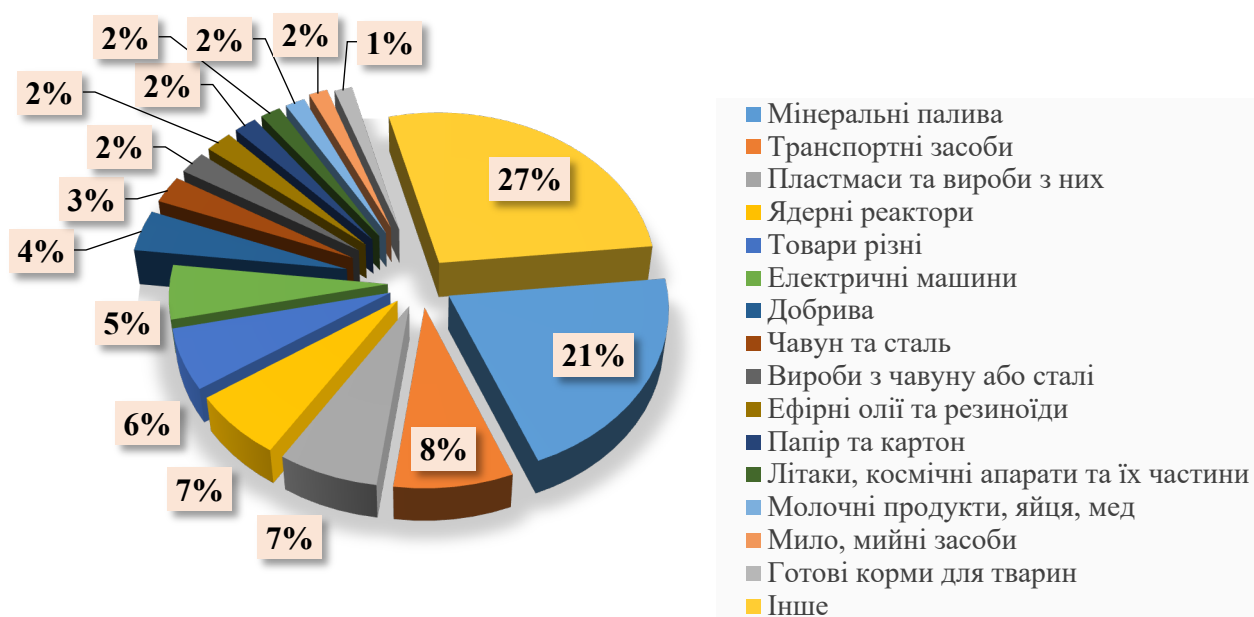

Рис. 2.5. Структура імпорту України з Польщі у 2024р. [78]

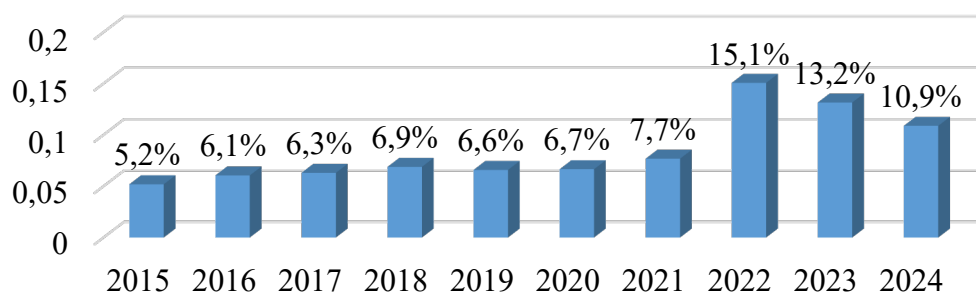

Рис. 2.6. Динаміка частки експорту України до Польщі в загальному обсязі її експорту за 2015-2024рр. [78]

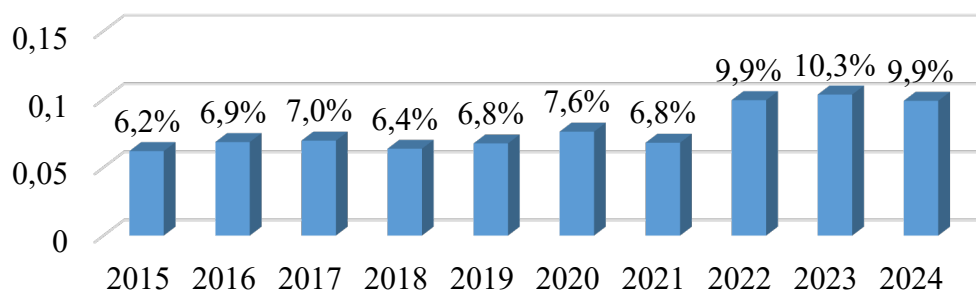

Рис. 2.7. Динаміка частки імпорту України з Польщі в загальному обсязі її імпорту за 2015-2024рр. [78]

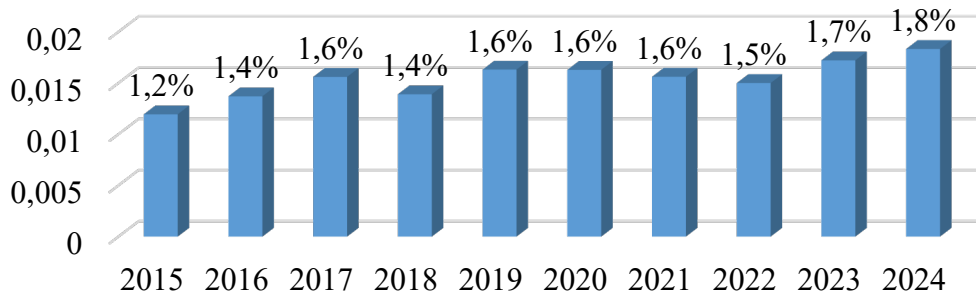

Рис. 2.8. Динаміка частки експорту Польщі до України в загальному обсязі її експорту за 2015-2024рр. [78]

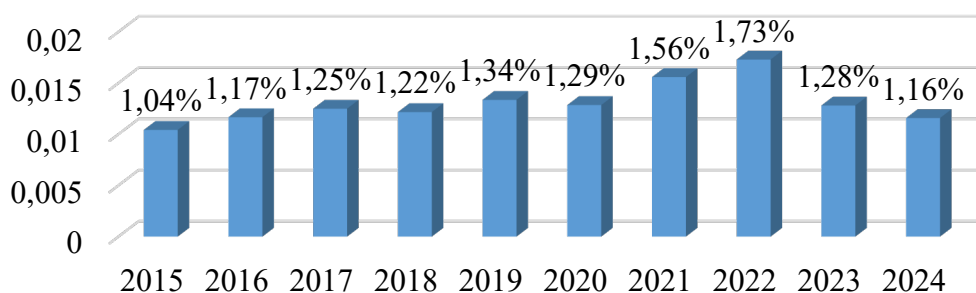

Рис. 2.9. Динаміка частки імпорту Польщі з України в загальному обсязі її імпорту за 2015-2024рр. [78]

Отже за результатами дослідження зробимо висновки.

У 2015р. експорт України до Польщі становив 1,98 млрд дол. США; у 2022р. він зріс до пікового значення 6,69 млрд дол. США. Така динаміка була зумовлена повномасштабною війною, переорієнтацією українського експорту на ринок ЄС та важливою роллю Польщі як ключового логістичного хабу. У 2023-2024рр. ми можемо спостерігати скорочення обсягів (до 4,76 та 4,40 млрд дол. США відповідно). Але у порівнянні з 2015р. вони були суттєво вищими з причин структурних змін, а не тимчасового сплеску.

Експорт України до Польщі у 2015р. мав переважно сировинно-індустріальний характер з переважанням продукції металургійної галузі та ресурсної. Ключові товарні групи:

- чорні метали (iron and steel) – близько 355 млн дол. США;
- руди, шлаки та зола – 218 млн дол. США;
- деревина та вироби з неї – 178 млн дол. США;
- електричні машини та обладнання – 279 млн дол. США;
- меблі – 78 млн дол. США;
- олійні культури та насіння – 56 млн дол. США;
- жири та олії тваринного й рослинного походження – 48 млн дол. США.

Таким чином, у 2015р. структура експорту характеризувалася високою часткою металів та мінеральної сировини; обмеженою агропереробкою; менш диверсифікованою, але відносно стабільною товарною номенклатурою.

У 2022-2025рр. ми можемо спостерігати період воєнної трансформації експорту України. У 2022р. відбулася кардинальна структурна зміна експорту України. Перші і домінуючі позиції експорту:

- зернові культури – 645,9 млн дол. США;
- олійні культури – 483,0 млн дол. США;
- жири та олії – 792,4 млн дол. США;
- залізо і сталь – 1,27 млрд дол. США;
- руди та концентрати – 499,4 млн дол. США;
- відходи харчової промисловості (корма) – 260,9 млн дол. США.

В досліджуваний період Польща для України стала ключовим каналом експорту аграрної продукції, яку експортери не могли бути вивезена морем.

У 2023-2024рр. спостерігається певна корекція та підвищується диверсифікація експорту, внаслідок чого його структура набула більш збалансованого вигляду. Ми можемо бачити:

зменшення:

- зернових (з 646 млн у 2022р. до 205 млн у 2023р. і 19 млн у 2024р.);
- олійних культур (з 483 млрд → 142 млрд → 77 млрд дол. США);
- металів (залізо і сталь: з 1,27 млрд → 1,06 млрд → 0,75 млрд дол. США).

зростання або стабільність стосовно:

– продукції харчової переробки – цукор, молочна продукція, кондитерські вироби;

– деревини та меблів – деревина у 2024р. – 299 млн дол. США;

– машин та обладнання – механічні машини – понад 113 млн дол. США у 2024р.;

– хімічної продукції та пластмас.

Загальні зміни представлені в табл. 2.4.

Таблиця 2.4.

Порівняльні структурні зрушення стосовно експорту України до Польщі

Критерій	2015 рік	2022-2025 рр.
Загальний тип експорту	Сировинно-індустріальний	Аграрно-індустріальний з елементами переробки
Частка аграрної продукції	Помірна	Домінуюча, особливо у 2022р.
Роль Польщі	Один з торговельних партнерів	Ключовий ринок і транзитний вузол
Диверсифікація	Обмежена	розширення товарної номенклатури
Чутливість до регулювання	Низька	Висока – аграрні обмеження, квоти, SPS

Джерело: складено автором

Таким чином, порівняння структури експорту України до Польщі у 2015р. та 2022-2025 рр. свідчить про глибоку структурну трансформацію українського експорту. Якщо у 2015р. він базувався переважно на металах і сировині, то у період

2022-2025 рр. Польща перетворилася на ключовий напрям аграрного експорту та логістичний хаб України, з поступовим зростанням ролі продукції з вищим рівнем переробки. Скорочення обсягів експорту України до Польщі у 2023-2024 рр. відображає адаптацію до нових регуляторних і ринкових умов ЄС.

Розглянемо структуру імпорту України з Польщі докладніше. У 2015р. обсяг імпорту України з Польщі становив 2,32 млрд дол. США, у період 2022-2024 рр. він стабільно зростає – з 5,49 млрд дол. США у 2022р. до 6,97 млрд дол. США у 2024р. Така динаміка свідчить про значне посилення ролі Польщі як одного з ключових постачальників товарів на український ринок у воєнний та післявоєнний періоди.

У 2015р. імпорт з Польщі мав індустріально-енергетичну спрямованість з переважанням продукції обробної промисловості та енергоносіїв. Основними товарів були:

- мінеральні палива, нафта та продукти її перегонки – близько 472 млн дол. США;
- електричні машини та обладнання – 228 млн дол. США;
- пластмаси та вироби з них – 211 млн дол. США;
- машини та механічні пристрої – 169 млн дол. США;
- транспортні засоби та комплектуючі – 73 млн дол. США.

В загальному структура імпорту у 2015р. характеризувалася високою часткою енергетичних ресурсів; значною роллю машинобудівної та хімічної продукції; відносно стабільною та прогнозованою товарною структурою.

У період 2022-2024рр. відбувається воєнна трансформація імпорту. У 2022р. сталося різке розширення та переорієнтація імпорту з Польщі, він зазнав якісних структурних змін, зумовлених енергетичною кризою та розривом традиційних ланцюгів постачання. Основні товарні групи:

- мінеральні палива – понад 1,14 млрд дол. США;
- транспортні засоби та запчастини – 470 млн дол. США;
- пластмаси та вироби з них – 392 млн дол. США;
- машини та механічні пристрої – 286 млн дол. США;

- добрива – 251 млн дол. США.

Польща для України в цей час стала ключовим каналом енергетичного та промислового імпорту, необхідного для стабілізації нашої економіки.

У період 2023-2024 рр. відбувається закріплення нової структури. Також варто зазначити про певну диверсифікацію імпоротної структури. Основні тренди: збереження домінуючої ролі енергоносіїв – понад 20 % імпорту; подальше зростання імпорту транспортних засобів та комплектуючих – до 641 млн дол. США у 2023р.; стабільно високі обсяги машинобудівної, електротехнічної та хімічної продукції; посилення ролі добрив та продукції харчової переробки, що пояснюється потребами аграрного сектору та внутрішнього ринку.

Загальні зміни представлені в табл. 2.5.

Таблиця 2.5.

Порівняльні структурні зрушення стосовно імпорту України з Польщі

Критерій	2015 рік	2022-2025 рр.
Загальний тип імпорту	Індустріально-енергетичний	Енергетично-індустріальний з логістичним ухилом
Частка енергоносіїв	Висока – близько 20%	Дуже висока та стала – більше 20%
Роль транспорту	Другорядна	Одна з ключових статей
Диверсифікація	Обмежена	Вища, з новими товарними групами
Чутливість до зовнішніх ризиків	Помірна	Висока, причини – енергетичні проблеми, війна, логістика

Джерело: складено автором

Отже, порівняння структури імпорту України з Польщі у 2015р. та 2022-2025рр. свідчить про суттєве збільшення залежності українського ринку від польських поставок у критично важливих секторах – енергетика, транспорт, машинобудування та хімічна промисловість. Якщо у 2015р. імпорт мав переважно індустріальний характер, то в 2022-2025 рр. він трансформувався у стратегічно важливий інструмент економічної та енергетичної стабілізації України. Зазначене засвідчує значення Польщі як ключового торговельно-економічного партнера України в умовах воєнних викликів.

Таким чином, зовнішня торгівля з Польщею та транзитні постачання через її територію для України з 2022р. стали важливим питанням в умовах війни. Польські

логістичні коридори забезпечили Україні не лише достатній рівень експорту, наприклад сировини, металів, агропродукції, а й виробників цієї продукції. З огляду на зазначені причини наявний дефіцит у торгівлі товарами з Польщею для української економіки пояснюється об'єктивними воєнними й економічними чинниками і за величиною в таких умовах не є критичним.

Для Польщі українські товари дозволяють замінити імпорт товарів у багатьох критичних категоріях з РФ та Білорусі. Ще одним важливим результатом для України є те, що попит на українські товари в Польщі та через Польщу в ЄС дозволяє Україні долучатися до регіональних ланцюгів доданої вартості, що сприяє новим можливостям для українських виробників.

2.4. Оцінка ефективності двосторонніх економічних відносин України та Польщі

Наразі Україна та Польща займають важливе місце серед стратегічних партнерів у регіоні Центрально-Східної Європи. Як партнер, Польща для України виконує багатофункціональну роль, оскільки поєднує роль одного з ключових ринків збуту української продукції, постачальника критично важливих товарів і послуг та основного логістичного хабу для доступу України до внутрішнього ринку ЄС.

Характер, масштаби та інтенсивність українсько-польських економічних відносин суттєво трансформували ряд важливих чинників – повномасштабна агресія РФ проти України, запровадження Європейським Союзом «шляхів солідарності» та подальше поглиблення євроінтеграційних процесів України.

Виходячи з цього доцільно виконати оцінку ефективності економічної взаємодії між Україною та Польщею з позицій обох сторін.

1. Ефективність економічних відносин для України можна здійснити у двох вимірах.

1.1. Торговельний вимір. За даними платформи Trading Economics, обсяги експорту України до Польщі у 2024р. становив близько 4,71 млрд дол. США, а експорт товарів з Польщі до України був значно більший – він складав 14,23 млрд

дол. США [87; 88]. Тобто, є певна асиметрія щодо експорту, яка свідчить про істотний негативний торговельний баланс для України та, водночас, підтверджує високий рівень інтенсивності та взаємозалежності двосторонніх торговельно-економічних відносин.

З результатів наукових та аналітичних доробок українських дослідників, що присвячені зовнішній торгівлі України та Польщі у 2022-2024 рр., випливає, що експорт України до Польщі має переважно сировинну орієнтацію, в структурі експорту домінує аграрна продукція, зокрема, зернові культури, рослинні олії, та сировина для металургійного виробництва. На противагу, імпорт в Україну із Польщі характеризується високою питомою вагою продукції з високою доданою вартістю. Наприклад, машин і обладнання, готові харчові продукти, хімічні вироби та промислові комплектуючі [89].

Зазначимо позитивні та проблемні аспекти торговельних відносин між Україною та Польщею з позиції ефективності для української економіки.

Основні позитивні ефекти:

- забезпечення доступу до критично важливих товарів – палива, техніки, комплектуючих, добрив, які є необхідними для підтримання функціонування економіки держави та її оборонного потенціалу;
- збереження та переорієнтація експортних потоків через територію Польщі в умовах блокування або обмеження функціонування чорноморських портів;
- поступова інтеграція українських підприємств у європейські виробничі та логістичні ланцюги доданої вартості.

Основними ризиками для України є:

- закріплення за Україною ролі постачальника сировини та продукції з низьким рівнем переробки;
- формування стійкого структурного торговельного дефіциту;
- підвищена чутливість українського експорту до політичних рішень, регуляторних змін та протекціоністських заходів з боку Польщі та інституцій ЄС.

1.2. Логістичний вимір та функціонування «шляхів солідарності». У 2022р. ЄС став ініціатором створення «шляхів солідарності» – EU-Ukraine Solidarity

Lanes). Метою «шляхів солідарності» є забезпечення можливості експорту української продукції сухопутними маршрутами, в першу чергу, через територію Польщі. Так за даними Європейської комісії, з травня 2022р. цими маршрутами було експортовано близько 199 млн тонн українських товарів та імпортовано майже 88 млн тонн критично необхідної продукції, яка включає паливо, техніку та гуманітарні вантажі [90].

З аналізу умов транзиту української аграрної продукції через Польщу та дослідження публікацій з цього питання можна зробити акцент на таких проблемах, як перевантаження транспортної інфраструктури, обмежена пропускна спроможність пунктів перетину кордону та залізничної мережі, регуляторні бар'єри, як наприклад, в дослідження А. Sadłowski. В той же час, автор наводить висновок, що розвиток сухопутних маршрутів експорту суттєво підвищує загальну стійкість експортного потенціалу України в умовах воєнних ризиків [91].

Тому узагальнюючи, можна стверджувати, що для України економічні відносини з Польщею є дуже ефективними, передусім з точки зору забезпечення функціонування економіки та збереження експортних можливостей, навіть за наявності значного торговельного дефіциту.

2. Ефективність економічних відносин з Україною для Польщі. Співпраця з Україною для Польщі дозволяє забезпечувати суттєві прямі та опосередковані економічні вигоди. З аналізу аналітичних матеріалів GMK Center та Дніпровського інвестиційного агентства випливає, що Польща фактично закріпила за собою роль основного логістичного та транзитного вузла для торгівлі України з країнами Європейського Союзу [93].

У 2024р. обсяг польського експорту до України становив близько 14,2 млрд дол. США – за даними Eurostat та національної статистики Польщі, тоді як українська статистика фіксує показник на рівні приблизно 7 млрд дол. США. Це можна пояснити значною часткою реекспортних операцій, коли товари інших країн ЄС постачаються до України через польські логістичні центри та складську інфраструктуру [93].

Зазначимо основні вигоди для польської економіки:

– прискорене зростання експорту, оскільки постачання товарів в Україну зростали швидше, ніж експорт на більшість інших ринків, що сприяло підтриманню економічного зростання Польщі на рівні вище середньоєвропейського [93; 92];

– активний розвиток транспортно-логістичного сектору, включаючи збільшення обсягів перевезень, доходів автотранспортних і залізничних операторів, та розширення складської та прикордонної інфраструктури;

– посилення геополітичної ролі Польщі – вона є ключовою державою ЄС на східному напрямі та акумулює додатковий політико-економічний капітал.

Ще декілька переваг торгово-економічного співробітництва Польщі і України зазначається в дослідженнях Українського інституту майбутнього – для Польщі Україна виступає джерелом робочої сили, перспективним ринком збуту та чинником розвитку прикордонних регіонів, хоча внутрішньополітична чутливість окремих секторів, зокрема аграрного, залишається суттєвою [93].

Таким чином, двосторонні економічні відносини між Україною та Польщею з позицій польської економіки можна оцінити як високорентабельні та стратегічно значущі, такі, що зміцнюють роль Польщі як регіонального економічного і логістичного центру.

В контексті взаємних вигод країн від їх торгово-економічного співробітництва варто згадати про стратегічну перспективу та загальну оцінку ефективності. В аналітичних доповідях, присвячених повоєнній відбудові України, підкреслюється, що Польща є і залишатиметься одним із ключових партнерів у процесах відновлення інфраструктури, промисловості та енергетичного сектору. Так у дослідженнях аналітичного центру PRISM можна знати, що вже у 2023р. Польща посідала перше місце серед імпортерів українських товарів за обсягами експорту та друге за обсягами імпорту, а потенціал спільних інвестиційних проєктів у сфері відбудови є значним [94].

Узагальнюючи результати нашого аналізу, охарактеризуємо ефективність двосторонніх економічних відносин між Україною та Польщею таким чином:

Переваги для України – збереження експортних каналів, доступ до критичного імпорту, інтеграція до внутрішнього ринку ЄС, перспективи інвестиційної кооперації; переваги для Польщі – зростання експорту, зміцнення позицій логістичного хабу, економічні вигоди для транспортного, енергетичного та промислового секторів. Обмеження для України – сировинна спеціалізація експорту, хронічний торговельний дефіцит, ризики протекціонізму та логістичних обмежень обмеження для Польщі – соціально-політичний тиск з боку окремих галузей, передусім аграрної, та потреба у значних інвестиціях у транспортну й митну інфраструктуру.

З урахуванням масштабів торгівлі, логістичної взаємозалежності та перспектив повоєнної реконструкції, українсько-польські економічні відносини можуть бути оцінені як високоефективні у довгостроковій перспективі. Досягнути бажаного можливо при виконанні певних умов – зменшення сировинної орієнтації українського експорту, розвитку кооперації у секторах з високою доданою вартістю та інституційного врегулювання торговельних і логістичних суперечностей на двосторонньому та європейському рівнях.

Для комплексної оцінки ефективності двосторонньої торгівлі ми вибрали три індекси, які найчастіше застосовуються в міжнародній економіці:

1. Export-Import Coverage Ratio – індекс покриття імпорту експортом;
2. Trade Intensity Index – індекс взаємної торговельної інтенсивності;
3. Herfindahl-Hirschman Index – індекс товарної концентрації експорту.

Оцінку виконаємо на основі даних про зовнішню торгівлю країн за 2024р. Інформація для обчислень індексів запозичена з таких джерел як Trading Economics, ОЕС, та Eurostat.

1. Export-Import Coverage Ratio:

$$CR = \frac{X}{M} \cdot 100\%$$

За даними 2024р. для України:

експорт України до Польщі: 4,71 млрд дол США;

імпорт України з Польщі: 14,23 млрд дол США.

$$CR_{UA} = \frac{4,71}{14,23} \cdot 100 = 33,10\%$$

За даними 2024р. для Польщі:

експорт Польщі з України: 14,23 млрд дол США;

імпорт Польщі з України: 4,71 млрд дол США.

$$CR_{PL} = \frac{14,23}{4,71} \cdot 100 = 302,12\%$$

CR показує, яку частину імпорту покриває експорт.

Отже:

– експорт України покриває лише 33 % імпорту з Польщі, що свідчить про глибокий торговельний дисбаланс;

– експорт Польщі покриває український імпорт більше ніж удвічі, тобто для Польщі зовнішня торгівля з Україною є високоефективною та прибутковою.

2. Trade Intensity Index

$$TII_{ij} = \frac{X_{ij}/X_i}{M_j/M_{\text{world}}}$$

$$TII_{UAPL} = \frac{X_{UAPL}/X_{UA}}{M_{PL}/M_{\text{world}}}; TII_{PLUA} = \frac{X_{PLUA}/X_{PL}}{M_{UA}/M_{\text{world}}}$$

За даними 2024р.:

– експорт України до Польщі $X_{UAPL} = 4,71$ млрд дол США;

– загальний експорт України $X_{UA} = 41,73$ млрд дол США;

– загальний імпорт Польщі $M_{PL} = 379,50$ млрд дол США;

– експорт Польщі до України $X_{PLUA} = 14,23$ млрд дол США;

– загальний експорт Польщі $X_{PL} = 380,33$ млрд дол США;

– загальний імпорт України $M_{UA} = 70,77$ млрд дол США;

– загальний імпорт світу (світовий імпорт) $M_{\text{world}} = 32200$ млрд дол США.

$$TII_{UAPL} = \frac{4,71/41,73}{379,50/32200} = 9,58; TII_{PLUA} = \frac{14,23/380,33}{70,77/32200} = 17,02$$

Індекс показує, наскільки торгівля між двома країнами є тіснішою, ніж середньосвітовий рівень.

Висновок: $TII_{UAPL} \approx 9,58$. Отже торговельні зв'язки України з Польщею майже в 10 разів інтенсивніші, рівня, який можна очікувати від середніх світових

пропорцій. Значення індексу свідчить про дуже високий рівень економічної інтеграції.

Ще вищий рівень економічної інтеграції Польщі: $TI_{PLUA} \approx 17,02$ – торговельні зв'язки Польщі з Україною майже в 17 разів інтенсивніші, рівня, який можна очікувати від середніх світових пропорцій

3. Herfindahl-Hirschman Index

$$HHI = \sum_{i=1}^n s_i^2$$

де s_i^2 – частка товарної групи в загальному експорті.

Індекс Герфіндаля-Хіршмана HHI характеризує товарну концентрацію експорту/імпорту. Він вимірює наскільки сильно експорт чи імпорт країни зосереджений у кількох товарних групах. Чим вищий індекс HHI, тим більша концентрація, залежність від окремих товарів; якщо $HHI \rightarrow 0$ – дуже диверсифікований експорт/імпорт; якщо $HHI \rightarrow 1$ (або 10000 у відсотковому форматі) – повна залежність від одного товару.

Виконаємо розрахунок для експорту України в Польщу у 2024 р. – табл. 2.6.

Таблица 2.6.

Розрахунок для експорту України в Польщу у 2024 р.

Групи товарів	Експорт України до Польщі	Частка, %	s_i^2
Всього	4710	100	
Залізо та сталь	752,02	15,97	0,0255
Тваринні, рослинні жири та олії	646,45	13,73	0,0188
Руди, шлак та зола	503,69	10,69	0,0114
Електричне, електронне обладнання	382,73	8,13	0,0066
Деревина та вироби з деревини	301,05	6,39	0,0041
Меблі, світлові вивіски, збірні будівлі	270,82	5,75	0,0033
Інше	1853,24	39,35	0,1548

Джерело: складено автором

Отже:

$$HHI_{UA} = 0,1597^2 + 0,1373^2 + 0,1069^2 + 0,0813^2 + \\ + 0,0639^2 + 0,0575^2 + 0,3935^2 = 0,2246$$

Виконаємо розрахунок для експорту Польщі в Україну у 2024 р.

За даними Trading Economics, структура польського експорту в Україну представлена в табл. 2.7.

Таблиця 2.7.

Структура польського експорту в Україну у 2024 р.

Групи товарів	Експорт Польщі до України	Частка, %	s_i^2
Всього	14230,00	100	0,0301
Зброя та боєприпаси, частини та аксесуари	2470,00	17,36	0,0301
Мінеральні палива, олії, продукти дистиляції	2470,00	17,36	0,0085
Транспортні засоби, крім залізничних, трамвайних	1310,00	9,21	0,0045
Електричне, електронне обладнання	949,89	6,68	0,0039
Машини, ядерні реактори, котли	892,44	6,27	0,0015
Літаки, космічні апарати	548,30	3,85	0,0014
Пластмаси	523,20	3,68	0,0004
Добрива	296,80	2,09	0,1123
Інше	4769,37	33,52	0,0301

Джерело: складено автором

$$HHI_{PL} = 0,1927$$

HHI показує рівень диверсифікації експорту країни. Чим нижче значення, тим вищий рівень диверсифікації.

Висновок: Для України $HHI \approx 0,2246$, це означає високу концентрацію. Тобто Україна експортує до Польщі переважно сировину і її експорт слабо диверсифікований. Для Польщі $HHI \approx 0,1927$, тобто концентрація експорту також висока, але менша ніж в українського експорту. Польща експортує в Україну переважно сировину і її експорт слабо диверсифікований.

Загальна оцінка торговельно-економічного співробітництва України і Польщі свідчить, що українсько-польські економічні відносини виконують стабілізаційну функцію для України та сприяють економічному зростанню Польщі. Високі значення індексу торговельної інтенсивності засвідчують про стратегічний характер даного партнерства. Але значення показників покриття імпорту експортом та товарної концентрації вказують структурну нерівномірність на користь Польщі. Тобто, подальший розвиток двосторонніх відносин потребує більшо уваги до виробничої та інвестиційної кооперації, а Україні потрібно збільшувати частку продукції з високою доданою вартістю.

ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 2

У другому розділі досліджено сучасний стан та особливості торговельно-економічних відносин між Україною та Республікою Польща. Встановлено, що у 2021–2025 рр. вони формуються в межах багаторівневої нормативно-правової системи, яка поєднує національне законодавство України, право Європейського Союзу, двосторонні міжнародні угоди та спеціальні кризові регуляторні режими, запроваджені у відповідь на повномасштабну війну РФ проти України. Визначальну роль у регулюванні двосторонньої торгівлі відіграє Угода про асоціацію Україна–ЄС і спільна торговельна політика ЄС, що зумовлює уніфіковані умови доступу українських товарів до польського та європейського ринків.

Проаналізовано динаміку товарообігу між Україною та Польщею у 2015–2024 рр., яка характеризується загальною тенденцією до зростання з виразною фазовою диференціацією під впливом євроінтеграційних процесів, пандемії COVID-19 та воєнних подій. Показано, що з 2022 р. Польща набула статусу ключового торговельного й транзитно-логістичного хаба України у відносинах з ЄС, що сприяло зростанню загального товарообігу, але водночас призвело до формування стійкого негативного сальдо торговельного балансу України.

Виявлено суттєві структурні зміни у галузевій структурі двосторонньої торгівлі. У період 2022–2025 рр. Польща перетворилася для України на один із головних напрямів аграрного експорту та стратегічний канал імпорту критично важливих товарів – енергоносіїв, машинобудівної, транспортної та хімічної продукції. Така трансформація забезпечила функціонування української економіки в умовах війни, але водночас посилила імпортну залежність і структурні зовнішньоекономічні ризики.

Оцінка ефективності двосторонніх економічних відносин засвідчила їх надзвичайно високу інтенсивність та стратегічне значення для обох країн. Для України співпраця з Польщею виконує стабілізаційну функцію, забезпечуючи доступ до критичного імпорту й збереження експортних каналів, тоді як для

Польщі вона є економічно вигідною з погляду зростання експорту, розвитку логістичного сектору та посилення регіональної ролі. Узагальнено, що подальше підвищення ефективності українсько-польських торговельно-економічних відносин потребує зменшення сировинної спрямованості українського експорту, поглиблення виробничої та інвестиційної кооперації та інституційного врегулювання наявних структурних дисбалансів у межах європейського економічного простору.

РОЗДІЛ 3

ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ТОРГОВЕЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИХ ВІДНОСИН УКРАЇНИ І ПОЛЬЩІ

3.1. Основні проблеми і бар'єри у двосторонній торгівлі України та Польщі

Україна та Польща протягом багатьох років є стратегічними партнерами, для України польський ринок є одним із основних ринків українського експорту до ЄС. серед держав-членів ЄС Польща займає провідні позиції за обсягами імпортованих до України товарів [95]. Проте разом з позитивною і довготривалою динамікою торговельно-економічних відносин України і Польщі, в окремі періоди часу в взаємних відносинах між Україною і Польщею виникали і продовжують виникати певні системні проблеми і виникають бар'єрів. Серед них – асиметрична структура торгівлі, логістичні та митні обмеження, тимчасові заборони на імпорт окремих товарних груп, періодичні блокади державного кордону, а також підвищені політичні й регуляторні ризики [96; 97].

У 2020-2022рр. українсько-польські економічні відносили мали нерівномірний характер. Так, період 2020-2021рр. відзначався впливом COVID-19 та прикордонними обмеженнями. У 2022р. в наслідок повномасштабної агресії рф значних змін зазнали логістика, напрями та обсяги інвестицій, склад ризиків співпраці. В цей період основними перешкодами в розвитку відносин стали тарифні та нетарифні обмеження, невизначеність стосовно строків поставок, недовіра інвесторів до фінансування довгострокових проєктів, ряд процедурних та значне число інших ризикових чинників, які негативно впливають на транзакційні витрати,

У 2023-2025рр. торговельно-економічних відносин України і Польщі розвивалася в умовах повномасштабної війни. В цей час українська логістика була переорієнтована на наземні західні маршрути, а в українсько-польських відносинах

гостро постають проблеми щодо адміністративних процедур в загальному та обмежень експорту окремих видів аграрної продукції.

Розглянемо існуючі бар'єри у двосторонній торгівлі між Україною та Польщею.

1. Тарифні та нетарифні бар'єри. Між Україною та ЄС, в тому числі і з Польщею, діє поглиблена та всеохоплююча зона вільної торгівлі. У 2022р. ЄС застосовував режим тимчасового скасування мит і квот щодо українських товарів. Це рішення було про тимчасовий безмитний режим для українських товарів [98]. У 2023р. режим був прожовжений ще на рік, у 2024р. – Рада ЄС та Європейський парламент прийняли рішення про наступне продовження тимчасового призупинення імпорتنих мит і квот до 2025р. [99; 100; 101].

В 6 червня 2025р. режим тимчасового скасування мит і квот закінчився – ЄС прийняв рішення припинити автоматичне безмитне ввезення українських товарів. Новий етап торговельної угоди розпочався в жовтні 2025р. Так у жовтні 2025р. набули чинності зміни до тарифних графіків у взаємній торгівлі між Україною та ЄС. За новими правилами розширені квоти та частково знижуються мита для певних товарів згідно з модернізованим Deep and Comprehensive Free Trade Area (DCFTA). [102; 103; 104]. Для України передбачено значні торговельні преференції на певні товари і розширені можливості для її експортерів.

На практиці в торгівлі між Україною і Польщею існує значна кількість нетарифних бар'єрів. Наприклад, суворі санітарні й фітосанітарні вимоги ЄС, складні та затратні процедури сертифікації, технічні бар'єри, що пов'язані з відповідністю товарів стандартам, маркуванням і пакуванням продукції [105; 106; 107; 108].

Особливо варто зазначити актуальність захисних заходів та національних заборон на імпорт окремих видів української аграрної продукції. Польща декілька раз запроваджувала обмеження щодо імпорту зернових і продуктів їх переробки, пояснюючи, що ці заходи необхідні для захисту внутрішнього ринку та виробників [106; 107]. Не зважаючи на зміну торговельного режиму на рівні ЄС у 2025р., польський уряд вже підтвердив свої наміри щодо певних національних обмежень [105; 106; 107].

2) Логістичні перешкоди на кордоні та інфраструктурні обмеження. Після блокування морських маршрутів, проблем та ризиків перевезення товарів з України Чорним морем, українські експортери та перевізники почали використовувати сухопутні переходи з Польщею. Таким чином здійснювали перевезення значної частини вантажів. Це призвело до різкого збільшення навантаження на пропускні пункти, інспекційні служби, склади, дороги та залізну дорогу. У профільному огляді 2025р. Світовим банком було прямо зазначено, що для української зовнішньої торгівлі логістика є критичною, та можливі негативні наслідки перевантаження маршрутів – затримки, подорожчання, зниження прогнозованості поставок тощо [97]. Наукові дослідження 2024-2025рр. частко фіксують недостатню пропускну спроможність та системні затори на кордоні України з Польщею, які стали причиною прямих втрат учасників зовнішньо-економічної діяльності [97].

3) Соціально-політичні блокади та протести на польсько-українському кордоні. Перешкоди виникали в проміжку часу з листопада 2023р. до весна 2024р. 06.11.2023 польські перевізники заблокували переходи на кілька КПП. Для відналаджених ланцюгів постачання ця подія стала значним потрясінням. Рішення призвело до збільшення черг на КПП, зриву контрактів, збільшення витрат перевезення. За оцінкою українською стороною наслідків у 2023р., блокади будуть істотно знижувати обсяг імпорту та мати негативний вплив на макроекономічну динаміку [103]. В аналітичних матеріалах про «blocking borders» за березень 2024р. сутність даного конфлікту пояснюється як інституційна, тобто незадоволення польських виробників зростанням лібералізації доступу українських перевізників на ринок ЄС, підвищенням конкуренції, та їх вимогами повернути дозволи та квоти на українську продукцію [104]. Результатом зазначених подій для двосторонньої торгівлі стали зростання транзакційних витрат і падіння швидкості та надійності поставок, що особливо критично позначилося на експорті виробничих комплектуючих і товарів з малим терміном зберігання.

3) Торговельні обмеження та конфлікт навколо агропродукції. Ще одна гостра проблема виникла навколо українського експорту агропродукції. Варто зазначити, що зерно та інші види агропродукції – це найчутливіший сегмент українського експорту в плані невизначеності та вразливості до впливу економічних та політичних чинників.

У вересні 2023р. Європейська комісія прийняла рішення про припинення тимчасових обмеження на імпорт окремих категорій української аграрної продукції до країн ЄС – сусідів України. У відповідь на це рішення ряд держав-членів ЄС – Польща, Угорщина та Словаччина, в односторонньому порядку запровадили національні заборони на імпорт певних груп сільськогосподарських товарів українського походження. Це стосувалося зернових та олійних культур. Аргументом на користь своїх рішень країни зазначили захист внутрішніх ринків та вітчизняних фермерських господарств від надмірного тиску з боку імпортних товарів [109].

Обмежувальні рішення урядів країн стали причиною політичної напруги між Києвом і їх столицями. Україна висловила намір ініціювати спор перед Світовою організацією торгівлі з причини порушення норм спільного ринку ЄС та положень Угоди про асоціацію [110]. Так, політичні рішення європейських країн призвели до підвищення рівня регуляторної невизначеності для українських суб'єктів бізнесу.

В даному випадку суть конфлікту – зіткнення двох протилежних позицій: загальна політика лібералізації доступу українських товарів на європейський ринок та ряд односторонніх торговельних обмежень. Неекономічні рішення призводять до інституційних наслідків – складні міжурядові перемовини щодо умов торгівлі, та економічних наслідків – зміни напряму торговельних потоків та додаткових, в першу чергу, логістичних витрат.

4) Нерівномірність правил, процедур і контролю (митні та транспортні процедури, SPS та ветеринарний контроль). В контексті інтеграції України з ЄС поглиблення торговельно-економічних взаємовідносин з країнами-учасниками потребує обов'язкових процедур сертифікації, проведення санітарних і фітосанітарних перевірок, дотримання Україною підвищених вимог до безпечності та

простежуваності продукції, тобто системи документального та інформаційного контролю, індивідуального підходу до прикордонного контролю. Це так звані «бар'єри відповідності». У зв'язку з перевантаженням пунктів пропуску через державний кордон часові та фінансові витрати для суб'єктів ЗЕД – страхові витрати, можливі і часті штрафні санкції за порушення строків поставок, витрати на зберігання підвищених товарних запасів, зростають, що негативно впливає на ціни відповідних товарів або на величину прибутку.

Узагальнимо основні проблеми і бар'єри у двосторонній торгівлі України та Польщі в табл. 3.1. та 3.2. На рис. 3.1. представимо основні напрями подолання цих бар'єрів.

Рис. 3.1. Основні напрями подолання бар'єрів торговельно-економічної співпраці України та Польщі

Джерело: узагальнено автором на основі [95-110]

Таблиця 3.1.

Основні проблеми і бар'єри у двосторонній торгівлі України та Польщі для України

Проблема	Реальні прояви	Фактичні наслідки	Наслідки України і Польщі	Можливі шляхи вирішення
Тарифні та нетарифні бар'єри	Завершення режиму тимчасового скасування мит і квот; перехід до модернізованого DCFTA; жорсткі SPS, технічних та сертифікаційних вимоги ЄС	Тимчасовий безмитний режим у 2022-06.06.2025рр.; з жовтня 2025р. – нові тарифні графіки DCFTA; значна частка експорту підлягає SPS-контролю	Зростання витрат на доступ до ринку; регуляторна невизначеність; уповільнення експорту окремих товарних груп	Гармонізація стандартів; взаємне визнання сертифікатів; технічна допомога ЄС українським виробникам
Національні обмеження Польщі на імпорту агропродукції	Тимчасові та повторні заборони на імпорту зерна й продуктів його переробки; застосування захисних заходів	Національні заборони Польщі з 2023р.; заяви про збереження обмежень після 2025р.	Звуження доступу української агропродукції на польський ринок; політизація торгівлі; конфлікти між урядами	Спільні механізми моніторингу ринку; компенсаційні інструменти; погоджені safeguard-механізми на рівні ЄС
Логістичні перешкоди та інфраструктурні обмеження	Перевантаження автомобільних і залізничних КПП; нестача складів, інспекційних потужностей; затримки вантажів	Різне зростання сухопутного експорту після блокування морських шляхів; оцінки Світового банку (2025р.) про критичність логістики	Подорожчання перевезень; зниження прогнозованості поставок; прямі фінансові втрати бізнесу	Розширення КПП; інвестиції в прикордонну інфраструктуру; цифровізація митних процедур
Соціально-політичні блокади та протести перевізників	Блокування КПП польськими перевізниками; черги та простої вантажів	Листопад 2023 – весна 2024р.; багатотижневі блокади ключових переходів	Зрив контрактів; зростання транзакційних витрат; падіння надійності ланцюгів постачання	Інституційний діалог; погодження доступу до ринку перевезень; спільні транспортні домовленості
Конфлікт стосовно агропродукції	Односторонні обмеження після рішення ЄК; загрози арбітражу; політичний конфлікт	Вересень 2023р. – запровадження національних заборон; обговорення safeguard-механізмів ЄС	Перенаправлення торгових потоків; цінові перекоси; зростання логістичних плечей	Координація аграрної політики в межах ЄС; тимчасові квоти; фінансова підтримка фермерів
Нерівномірність правил і процедур	Різна практика контролю; тривалі перевірки; додаткові вимоги до простежуваності	Часті перевірки на кордоні; додаткові часові витрати для експортерів	Зростання страхових і складських витрат; зниження конкурентоспроможності	Уніфікація процедур; попередній електронний контроль; спільні прикордонні пункти контролю

Джерело: узагальнено автором на основі [95-110]

Таблиця 3.2.

Основні проблеми і бар'єри у двосторонній торгівлі України та Польщі для Польщі

Проблема	Реальні прояви	Фактичні наслідки	Наслідки для Польщі	Можливі шляхи вирішення
Тиск українського імпорту на внутрішній ринок	Зростання імпорту української агропродукції, концентрація поставок у прикордонних регіонах	Різке збільшення імпорту у 2022-2023рр. за режиму ATMs; перевищення внутрішніх можливостей зберігання	Падіння внутрішніх цін; незадоволення польських фермерів; соціальна напруга	Координація потоків на рівні ЄС; механізми safeguard; компенсаційні програми для фермерів
Регуляторна невизначеність торговельного режиму	Часті зміни правил	Рішення ЄК 2022–2025 рр.; національні обмеження з 2023р.	Підвищення ризиків для імпортерів; складне планування контрактів	Прозорі довгострокові правила; спільні рамкові угоди Україна-ЄС
Перевантаження прикордонної та транспортної інфраструктури	Черги на КПП, затримки транспорту, перевантаження складів, залізниці	Перенаправлення потоків з морських маршрутів на сухопутні	Зростання логістичних витрат польських компаній; збої внутрішніх ланцюгів постачання	Інвестиції в інфраструктуру; розширення КПП; спільні митні процедури
Протести та блокади польських перевізників	Блокування КПП з українського боку; вимоги обмеження доступу українських перевізників	Блокади 2023-2024рр.; багатотижневі простої	Прямі збитки польського експорту; погіршення іміджу Польщі як транзитної держави	Перегляд транспортних домовленостей; діалог перевізників і урядів
Конкуренція з боку українських перевізників	Занижена собівартість українських автоперевезень; лібералізація доступу до ринку ЄС	Тимчасове скасування дозволів для українських перевізників	Зниження доходів польських транспортних компаній; вимоги повернути квоти	Гармонізація правил доступу; перехідні періоди
SPS та ветеринарні ризики	Посилений контроль української продукції тваринного походження	Часті перевірки, лабораторні тести, затримки	Адміністративне навантаження на інспекційні служби; ризики для продовольчої безпеки	Підвищення довіри через аудит систем контролю України
Політизація торгівлі	Торговельні питання як проблема внутрішньої політики	Використання аграрної тематики у виборчих кампаніях	Зростання міждержавної напруги; ускладнення економічного діалогу	Деполітизація через інститути ЄС; технічний, а не політичний діалог

Джерело: узагальнено автором на основі [95-110]

Таким чином, торговельно-економічні відносини між Україною та Польщею мають значний потенціал, реалізація якого сприятиме покращенню взаємовідносин, прискоренню інтеграції України до ЄС, формуванню для двох країн нових конкурентних переваг та зростання національних економік. Проте на шляху його реалізації спостерігаються ряд інституційних, регуляторних, логістичних та політико-економічних перешкод, подолати які можна спільними зусиллями держав, направленими на зменшення нетарифних бар'єрів спільної торгівлі, покращення прикордонної інфраструктури, оптимізацію торговельного режиму, впровадження заходів з поглиблення рівня адаптації України до норм і стандартів ЄС.

Для України також важливо експортувати продукцію з високою доданою вартістю.

3.2. Участь польського капіталу в українській економіці, бар'єри та пріоритетні напрями розвитку спільних проєктів

Польща є одним із провідних інвесторів в українську економіку серед країн ЄС. Цьому сприяє географічна близькість України та Польщі, жвава взаємна торгівля, спільні логістичні проєкти, участь України у європейських виробничих ланцюгах.

В 2021-2024рр. Польща стала одним з найбільших іноземних інвесторів України. За даними Національного банку України частка польського капіталу в загальному обсязі прямих іноземних інвестицій (ПІІ) становить в середньому 1,5-2,5% [111]. У 2023-2024рр. спостерігалось помітне пожвавлення інвестицій – рис. 3.2. пов'язане з розвитком логістичної сфери, релокацією українських підприємств до прикордонних регіонів Польщі та створенням спільних промислових кластерів.

За даними за 2023р. сукупна вартість польських інвестицій в Україну складала ~ 191,0 млн дол США, що становило приблизно 4,3% від загального обсягу ПІІ в Україну, на кінець 2024р. сума ПІІ склала 231,3 млн дол США або 6,5% від всієї суми ПІІ [111].

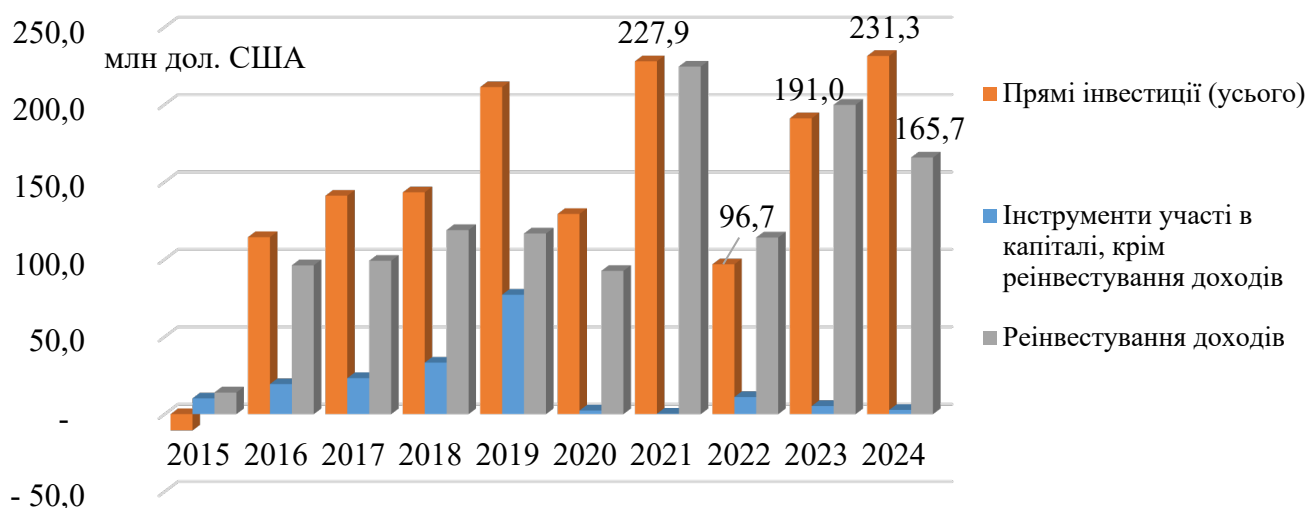

Рис. 3.2. Динаміка прямих іноземних інвестицій
з Польщі до України, млн дол США

Джерело: складено автором на основі [111]

Прямі інвестиції – це категорія міжнародної діяльності, яка відображає прагнення інституційної одиниці – резидента однієї країни здійснювати контроль чи справляти стійкий вплив на діяльність підприємства, яке є резидентом іншої країни, що досягається шляхом участі в капіталі. Інструменти участі в капіталі включають всі інструменти і реєстраційні записи, що засвідчують наявність вимог до залишкової вартості корпорації або квазікорпорації, після того як були задоволені вимоги всіх кредиторів. При відображенні операцій виділяють окремо інструменти участі в капіталі (крім реінвестування доходів) та реінвестування доходів [112].

У 2024р. Польща займала приблизно 7-ме місце серед іноземних інвесторів України за обсягом капіталовкладень [111].

Польські інвестиції в українські проекти функціонують у різних галузях економіки – промисловість, логістика, торгівля та послуги, ІТ-сфера, фінанси (табл. 3.3.). Частіше всього польську інвестори інвестують кошти у деревообробну і меблеву промисловість, харчову галузь, логістику та ритейл, що забезпечує

створення нових підприємств та робочих місць у прикордонних і центральних регіонах [113].

Так інвестиції в логістику, транспорт і перевезення активно розвиваються, оскільки Україна та Польща є ключовими партнерами у вантажоперевезеннях до ЄС, а польські компанії обирають в якості об'єктів для інвестування логістичні хаби, вантажні термінали, перевантажувальні склади, залізничні мережі біля кордону. Обираючи для інвестування промислове виробництво, деякі польські компанії створюють спільні підприємства з українськими виробниками. На українському ринку активно працюють польські бренди Śnieżka (фарби та хімія), Inter Cars (автозапчастини), CCC (обувний ритейл), LPP (Reserved, Cropp, House, Mohito) [115]. У сфері фінансів польські банки та фінансові групи надають українським підприємствам кредити, факторингові – фінансування дебіторської заборгованості, та лізингові послуги, функціонують цифрові платіжні сервіси для розрахунків та управління фінансами за підтримки польських фінансових компаній. Банки PKO BP, Pekao S.A., BG BNP Paribas та ін. пропонують для українських компаній, що працюють у Польщі або в міжнародному бізнесі, комплекс послуг – фінансування операційної діяльності, інвестиційні кредити, інноваційні цифрові сервіси [116].

За даними Київського офісу Польського агентства торгівлі та інвестицій (PAIH), є шість ключових секторів, які цікавили польських інвесторів в 2024р. і будуть цікавими в найближчому майбутньому: будівництво, медицина та фармацевтика, сільське господарство, ІТ, автомобільна промисловість та енергетика. Також є ряд напрямків, які зазначаються як категорія «інше», в тому числі консалтингові компанії, які підтримують бізнес-середовище [113]. Наразі найбільш привабливими для інвесторів галузями в Україні є будівництво та енергетика.

У 2025р. Польща запустила державну програму пільгового кредитування для компаній, які реалізують проекти в Україні, що може стимулювати нові інвестиційні потоки [114]. Серед пріоритетних напрямів польського бізнесу – промислове виробництво (дерево- та харчова промисловість), логістика та

транспорт, ритейл, а також інвестиції у відбудову, зокрема у розвиток інфраструктури.

Таблиця 3.3.

Галузі, в які польські інвестори вкладають капітал в Україні

Галузь / сектор	Приклади / особливості польської участі
Промислове виробництво	Польські компанії вкладають у фабрики, підприємства дерево- та харчову промисловість; створюються спільні підприємства
Логістика та транспорт	Інвестуються склади, перевантажувальні термінали, логістичні хаби для ринку ЄС
Торгівля та ритейл	Польські бренди працюють на ринку України, відкривають торгові точки
Послуги, ІТ, фінанси	Частина польського капіталу припадає на сфери послуг, ІТ, фінансів
Інфраструктура та відбудова	У 2025 Польща запускає кредити/програми для інвесторів, які реалізують проекти в Україні, в тому числі інфраструктурні

Джерело: складено автором

Чинники зацікавленості польських інвесторів у інвестиціях в Україну: географічна та логістична близькість – через Польщу Україна експортує продукцію на ринок ЄС, взаємодіє з іншими країнами ЄС; український ринок має значний потенціал, оскільки в Україні є попит на польські товари, технології та управлінські моделі; вигідні умови співпраці для польських компаній, які отримують доступ до дешевших виробничих потужностей, українських, часто сировинних ресурсів, кваліфікованої робочої сили; спільні євроінтеграційні інтереси – Польща підтримує євроінтеграцію України та її проекти повоєнної відбудови.

У 2023-2024рр. можна відмітити нові тенденції стосовно розвитку економічних відносин між Україною та Польщею в сфері інвестицій:

- збільшується кількість спільних українсько-польських індустріальних парків;
- польські компанії стають ініціаторами спільних виробничих кластерів;
- польські інвестори беруть активні участь у таких важливих для України програмах відновлення енергетичної та транспортної інфраструктури;
- активізація розвитку крос-border cooperation: (воєводства – українські регіони).

Роль польських інвестицій у розвитку української економіки полягає в тому, що вони є стимулом розвитку прикордонних регіонів, сприяють модернізації виробничих потужностей, інтеграції до ЄС, створенню нових робочих місць, поширенню нових технологій.

В розвитку спільної інвестиційної діяльності між Україною та Польщею, як і в розвитку торгівлі, є певні проблеми (табл. 3.4.):

Таблиця 3.4.

Бар'єри інвестиційної співпраці України та Польщі

Бар'єр	Як проявляється	Офіційні/публічні способи пом'якшення	Практичний висновок для польського інвестора
Воєнний ризик	Високі вимоги до гарантій та страхування, складність фінансування	Гарантія ЄБРР до €110 млн для war risk insurance (URGF) [118]; запуск war-risk insurance facility [119]	Зростає роль структур із гарантіями та перестрахуванням; інвестпроекти легше структурувати через банки/МФО
Валютні обмеження	Обмеження на рух капіталу, репатріацію дивідендів	Пакет валютної лібералізації та репатріація «нових» дивідендів (2024) [120]; подальше пом'якшення (2025) [120]	Зменшення бар'єру «виходу», але потрібне ретельне фінпланування та відповідність критеріям НБУ
Інституційні ризики	Комплаєнс-витрати, захист прав, судова доброчесність	OECD: фокус на прозорості, судовій доброчесності, внутрішньому контролі, захисті викривачів [121]	Вища цінність due diligence, комплаєнс-процедур і контрактних механізмів захисту

Джерело: складено автором

1) Воєнний ризик і страхування інвестицій (2023-2025). Безпековий ризик, пов'язаний з фізичними руйнуваннями, ракетними ударами, невизначеністю періоду війни, є основною перешкодою на шляху розвитку інвестицій. У практичній діяльності це призводить до високої вартості капіталу, підвищенню вимог до гарантій та страхування воєнних ризиків, труднощами щодо довгострокового планування проєктів із польською участю.

2) Регуляторні та фінансові обмеження. Україно-польські відносини мають певні валютні та платіжні обмеження, існує ризик змін в оподаткуванні та адмініструванні, доступі до фінансування, проблеми в сфері судової та виконавчої

систем. В результаті скорочується тривалість інвестиційних рішень, більш пріоритетними стають проекти із міжнародними гарантіями, грантовим компонентом або участю МФО.

3) Логістика. Переорієнтація вантажних потоків на західний напрям істотно підвищила навантаження на прикордонні ділянки, що приводить до зниження ефективності міжнародних перевезень [117]. Відповідно, інвестиції в Україну залежать розвитку прикордонної інфраструктури, цифровізації процедур та узгодження транспортної політики з ЄС чи Польщею. Так проблеми в сфері логістики породжують проблеми в інвестуванні.

Розглянемо пріоритетні напрями розвитку спільних проєктів України та Польщі в логістиці, енергетиці, аграрному секторі, цифровій економіці.

Розглянемо пріоритетні напрями розвитку спільних проєктів України та Польщі в логістиці, енергетиці, аграрному секторі, цифровій економіці.

Нижче наведено огляд наявних українсько-польських проєктів станом на кінець 2025р. у 4 пріоритетних напрямках.

1. Логістика і транспорт

– EU-Ukraine “Solidarity Lanes” на польсько-українському кордоні (дорожня інфраструктура та пропускна спроможність) – проєкт з покращення інфраструктури на Dorohusk–Yahodyn, заходи підвищення спроможності на Krakovets/Korczowa та Rava-Ruska/Hrebenne, іпланове завершення частини робіт – до 2027р. [122].

– Розбудова “євроколії” (European-gauge) до Львова як інтеграційний логістичний проєкт з ЄС. По проєкту надано €73,5 млн для етапу реалізації; очікуване завершення першої фази – до кінця 2027р. [123].

– Розвиток залізничного сполучення та безпеки руху на кордоні (PLK – “Укрзалізниця”). По проєкту зафіксовано домовленості щодо розвитку та безперебійності руху на польсько-українському залізничному кордоні [124].

– Інтермодальні сервіси “порт Гданськ ↔ Україна” (контейнерні та мультимодальні ланцюги) – розвиток інтермодальних залізничних сервісів, які

з'єднують Baltic Hub (Гданськ) з українськими напрямками через логістичні вузли в Польщі [125].

2. Енергетика

– Модернізація та підсилення газового інтерконектора Польща-Україна (GAZ-SYSTEM / Оператор ГТС України). По проєкту у жовтні 2025р. оголошено модернізаційні роботи на міждержавній точці з'єднання для покращення умов транспортування та посилення енергобезпеки України [126].

– Тимчасове збільшення гарантованої потужності імпорту газу в Україну з боку Польщі. По проєкту зафіксовано домовленості операторів ГТС стосовно збільшення гарантованої пропускної спроможності у напрямку України [127].

– Ланцюг постачання газу/ЗПГ (LNG) для України через Польщу (Naftogaz – Orlen). Проєкт має на меті практичну кооперацію та диверсифікацію джерел енергії [127].

3. Аграрний сектор і агропереробка

– Українсько-польські аграрні діалоги/платформи (Agro & Food Security Forum у Варшаві). Дана рамка співпраці у виробництві, логістиці та експорті, із заявленим фокусом на створенні нових ланцюгів доданої вартості реалізується на рівні профільних інституцій [127].

– Проєкти, пов'язані з логістикою агроекспорту (коридори/перевалка/термінали). Фактично даний напрям розвивається у межах “Solidarity Lanes” та інтермодальних лінків з Гданськом [122].

4. Цифрова економіка

– eQueue (єЧерга) – цифровізація перетину кордону для вантажного транспорту. Система працює як електронний запис для перевізників; її обслуговування та розвиток підтримується ЄС. Проєкт сприяє покращенню українсько-польської прикордонної логістики [128].

– Фінтех / GovTech-кооперація через події та угоди на майданчиках відбудови (Варшава). В рамках проєкту зафіксовані міжнародні угоди й ініціативи, пов'язані з цифровими рішеннями для відновлення та розвитку інституцій та

ринків. Ряд заходів по проєкту в рамках великих заходів із відбудови відбувається у Варшаві [129].

Розглянемо пріоритетні напрями розвитку спільних проєктів між Україною та Польщею, які є стратегічно вигідними для поглиблення торговельно-економічного співробітництва України та Польщі, враховують європейську інтеграцію України та потреби її післявоєнного відновлення – табл. 3.5. Їх реалізація дозволить вирішити ряд проблемних питань та підвищити рівень розвитку національних економік країн – модернізувати інфраструктуру, підвищити конкурентоспроможність національних економік та формувати стійкі виробничо-логістичні ланцюги між країнами.

Таблиця 3.5.

Пріоритетні напрями розвитку спільних українсько-польських проєктів

Напрямок співпраці	Основні цілі реалізації спільних проєктів	Очікувані результати
Логістика та транспорт	Модернізація транспортної інфраструктури; розвиток прикордонних логістичних хабів; спрощення транзитних процедур	Збільшення обсягів товарообігу; скорочення логістичних витрат; підвищення транзитного потенціалу України
Енергетика	Диверсифікація джерел енергопостачання; розвиток відновлюваної енергетики; інтеграція енергосистем	Підвищення енергетичної безпеки; зменшення залежності від імпорту; зростання інвестицій у «зелену» енергетику
Аграрний сектор і переробка	Розвиток спільних агропереробних підприємств; впровадження сучасних технологій; розширення експортних можливостей	Збільшення доданої вартості агропродукції; зростання експорту; створення нових робочих місць
Цифрова економіка та ІТ	Розвиток цифрових сервісів; спільні ІТ-проєкти; цифровізація бізнес-процесів	Підвищення конкурентоспроможності бізнесу; розвиток інновацій; інтеграція в цифровий ринок ЄС
Відбудова та інфраструктура	Реалізація інфраструктурних проєктів; залучення інвестицій у відбудову регіонів	Відновлення економічної активності; поліпшення інвестиційного клімату; сталий регіональний розвиток

Джерело: узагальнено автором на основі аналітичних матеріалів міжнародних організацій та офіційних даних

Як бачимо, розвиток спільних українсько-польських проєктів матиме комплексний характер, спрямований на досягнення довгострокових економічних результатів для обох країн. Найбільш перспективні напрями спільних українсько-

польських проєктів характеризуються високим мультиплікативним ефектом та здатністю створювати додану вартість.

3.3. Шляхи підвищення ефективності торговельних відносин між Україною і Польщею та прогноз розвитку на середньострокову перспективу

В пункті 3.1. ми розглянули і описали бар'єри щодо ефективного розвитку торговельно-економічної співпраці України і Польщі. Подолання цих бар'єрів – це першочергове завдання на шляху пошуку способів підвищення ефективності україно-польського співробітництва в торгівлі. На рис. 3.3. представимо основні напрями подолання цих бар'єрів.

Рис. 3.3. Основні напрями подолання бар'єрів торговельно-економічної співпраці України та Польщі

Джерело: узагальнено автором на основі [95-110]

Узагальнюючи результати наукових досліджень, практичної реалізації взаємовідносин та україно-польських проєктів, розробки української та польської сторони в історичному плані розбудови відносин між країнами, представимо в табл. 3.6. рекомендовані напрями докладання зусиль на державному рівні для підвищення ефективності торгівлі між Україною та Польщею.

Таблиця 3.6.

Державні рекомендації для підвищення ефективності торгівлі

Напрямок	Заходи/інструменти	Очікуваний ефект	KPI (приклад)	Горизонт
Пропускна спроможність кордону	Розширення інфраструктури ПП, під'їзних доріг, вантажних терміналів у рамках/логіці Solidarity Lanes	Менше черг, швидший обіг транспорту	середній час перетину, авто/добу, % проходжень у слот	6-36 міс.
Спільний контроль	“One-stop / joint control”: синхронізація процедур, обмін попередніми даними (pre-arrival)	Менше дублювання перевірок, нижчі витрати	час на 1 ТЗ; частка попередньо оформлених декларацій	6-24 міс.
Цифровізація та прогнозування потоків	Інтеграція даних єЧерги зі сторонами/сервісами моніторингу; аналітика піків	Керування піковими навантаженнями	точність прогнозу завантаженості; зменшення варіації часу	3-12 міс.
Інституційне зближення стандартів	Прискорення секторної гармонізації та взаємного визнання оцінки відповідності (логіка AA/DCFTA)	Менше технічних бар'єрів у промислових товарах	кількість секторів з взаємним визнанням; скорочення часу сертифікації	12-48 міс.
Захист конкуренції і “правила гри”	Прозорі механізми врегулювання чутливих товарних позицій (квоти/ліцензії/моніторинг), щоб уникати різких шоків	Стабільність контрактів, менше політичних ризиків	частота/тривалість обмежень; індекс прогнозованості режиму	постійно
Інвестиційна підтримка логістики	Прив'язка фінансування реконструкції/модернізації до торговельних коридорів (у т.ч. через Ukraine Facility)	Довгострокове зниження логістичних витрат	інвестовано €; приріст пропускної спроможності	12-60 міс.

Джерело: узагальнено автором на основі аналітичних матеріалів міжнародних організацій та офіційних даних

Спираючись на отриманні знання підчас проведення даного дослідження, сформулюємо рекомендації на бізнес-рівні для експортерів, компаній, імпортерів та

логістів стосовно напрямів для докладання зусиль на рівні окремих бізнесів для підвищення ефективності торгівлі між Україною та Польщею – табл. 3.7.

Таблиця 3.7.

Бізнес-рекомендації для компаній України та Польщі

Напрямок	Практичні кроки	Ефект	KPI
Управління логістичними ризиками	Мульти-маршрути (авто/залізниця/перевалка), резерв слотів у е-чергах, буферні склади біля кордону	Менше зривів поставок	OTIF, середня затримка, витрати простою
Комплаєнс і документообіг	Уніфікація пакетів документів, електронні інвойси/CMR де можливо, попередня підготовка даних для митниці	Швидше оформлення, менше штрафів	частка “безпомилкових” декларацій; час оформлення
Додана вартість і кооперація	Перехід від сировинних позицій до переробки: контрактне виробництво, спільні кластери, private label для PL/EU	Вища маржинальність, менша чутливість до обмежень	маржа; частка перероблених товарів у експорті
Довгі контракти та хеджування	Форварди, страхування вантажів/перерв, валютні хеджі	Стабільні грошові потоки	волатильність прибутку; частка застрахованих поставок
Прозорість ланцюга постачання	Track&Trace, EDI-інтеграції з перевізниками/складами	Менше втрат, кращий сервіс	частка відстежуваних відправок; рекламації
Робота з “вузькими місцями” на кордоні	Планування відвантажень поза піками, моніторинг завантаженості ПП (UA/PL джерела)	Менше часу очікування	середній час на ПП; частота “пікових” простоїв

Джерело: узагальнено автором на основі аналітичних матеріалів міжнародних організацій та офіційних даних

Використовуючи результати аналізу, статистичні дані про україно-польську торгівлю за останні 3-5 років, встановлені тенденції її розвитку та з огляду на запропоновані рекомендації знайдемо оцінку прогнозу розвитку торговельних відносин між Україною і Польщею на середньострокову перспективу – 2026-2028 рр.

Зазначимо основні чинники, що забезпечать найбільший ефект:

1. Найшвидший ефект – цифровізація планування та спільне управління потоками на кордоні, що означає інтеграцію даних, pre-arrival та “one-stop”. Ці

заходи дозволять знизити середні витрати часу та невизначеність, що для бізнесу особливо важливо.

2. Найбільш довгостроковий ефект – вдосконалення та розвиток інфраструктури та логістичних коридорів, як Solidarity Lanes, які вже довели свою здатність максимізувати зовнішню торгівлю країн в умовах війни.

3. Регуляторний ефект – поєднувати технічне регулювання й стандарти, що приведе до зниження нетарифних бар'єрів та сприятиме розвитку виробництв товарів з більшою доданою вартістю.

Вихідні умови прогнозу розвитку торговельних відносин між Україною і Польщею на 2026-2028 рр.:

За даними польської статистики у 2021-2023рр. торгові потоки між Польщею та Україною були такі: зріс експорт Польщі в Україну з €6,270 млрд у 2021р. до €11,339 млрд у 2023р., імпорт з України після значного підвищення у 2022р. повернувся до рівня 2021р.: €4,247 млрд у 2021р. до €5,995 млрд у 2022р. і до €4,424 млрд у 2023р.

Отже, середньострокова динаміка залежить від потреб на відбудову економіки України та імпортного попиту; режимів доступу агропродукції на ринки ЄС та Польщі; від пропускну здатності КПП й логістики.

Основні рушії подальшого розвитку у 2026-2028рр.:

- попит, потреби відбудови та фінансова підтримка ЄС. Зокрема, ЄС розпочав проєкт Ukraine Facility, згідно з яким до €50 млрд на 2024-2027рр. надає у вигляді грантів та позик для відновлення України. Даний проєкт стимулює попит на імпортоване обладнання, матеріали, енергетичне та транспортне приладдя, виробництво чого налагоджене в Польщі. Вона ж виступає як логістичний хаб.

- логістика та коридори. Реалізація проєкту Solidarity Lanes. На офіційній сторінці ЄК (оновлення 13.11.2025) вказано, що майже 199 млн т експорту, ≈88 млн т імпорту і ≈€241 млрд вартості торгівлі може бути реалізовано в рамках даного проєкту. Головна задача – вирішити проблеми кордону й логістики.

- зниження ризику-обмежувача експорту агропродукції.

– структурна “євроінтеграційна” конвергенція. У 2024 р. експорт ЄС в Україну склав €42,7-42,8 млрд, імпорту – €24,5 млрд. В структурі експорту ЄС значну частку складали паливо, електрообладнання, машини, автотранспорт, озброєння. Це свідчить про збереження попиту на промислові товари та компоненти для Польщі та можливості підвищення експорту переробленої продукції та металопродукції для України.

Три сценарії прогнозу товарної торгівлі між Україною та Польщею представлено в табл. 3.8., млрд євро. В табл. 3.8. представлено інтервальні оцінки імпорту та експорту як продовження трендів 2021-2023рр. з урахуванням обмежень щодо агропродукції та інфраструктурних.

Таблиця 3.8.

Сценарний прогноз товарної торгівлі, млрд євро

Сценарій (умови)	2026 експорт PL→UA	2026 імпорту PL←UA	2028 експорт PL→UA	2028 імпорту PL←UA	Механізм реалізації
Базовий (відбудова триває, кордон покращується поступово, агро-обмеження частково зберігаються)	€12-14	€4,5-5,5	€14-16,5	€5-6,5	Підтримка попиту на машини та матеріали через програми відновлення, але імпорту з UA зростає повільніше через агро-режими
Оптимістичний (швидке зняття вузьких місць ПП + стабільні правила, розширення інвестицій/кооперації)	€13-15	€5-6	€16-19	€6,5-8	Прискорення завдяки логістиці та коридорам, масштабування торгівлі через хаби
Ризиковий (загострення торгових суперечок по агропродукції та логістичні збої і блокади)	€10,5-12	€3,8-4,8	€11-13,5	€4-5,5	Максимум зростання через політику чутливих товарів і фрагментацію потоків

Джерело: складено автором

Пояснення результатів:

у базовому сценарії: середньорічне зростання експорту PL→UA у 2026-2028 рр. за прогнозом +4-8п.п., імпорту PL←UA – +3–7% р/р, але є значна залежність від структури – чим меншою буде частка чутливих товарів, тим краща траєкторія..

Таким чином, на 2026-2028 рр. найімовірніший буде базовий сценарій: обсяги торгівлі залишатимуться високими, експорт Польщі в Україну матиме тенденцію подальшого зростання в основному за рахунок потреб відбудови та промислового імпорту; зростання експорту України до Польщі буде мати нижчі темпи зростання з причини політичних рішень щодо чутливих товарів та незбалансованої структури. Максимум обсягів буде встановлено на рівні пропускної здатності КПП та залежатиме від стабільності логістики.

ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 3

У третьому розділі встановлено, що у 2021–2025 рр. розвиток торговельно-економічних відносин між Україною та Республікою Польща відбувався під визначальним впливом воєнних чинників і трансформації логістичних маршрутів, що зумовило посилення ролі Польщі як ключового торговельно-логістичного партнера України. Виявлено асиметричний, але високої інтенсивності характер двосторонньої торгівлі: експорт Польщі в Україну демонструє стійке зростання, тоді як експорт України до Польщі залишається більш волатильним і чутливим до регуляторних обмежень, насамперед у аграрному секторі.

Доведено, що процес повоєнного відновлення України та реалізація ініціативи Solidarity Lanes формують стійкий попит на імпорт промислового обладнання, будівельних матеріалів, енергетичного й транспортного устаткування з Польщі. Сухопутні логістичні коридори через її територію істотно підвищують пропускну здатність української зовнішньої торгівлі, сприяють диверсифікації маршрутів та зниженню ризиків, пов'язаних з обмеженням морських шляхів, що робить логістику ключовим чинником збереження високих обсягів двосторонньої торгівлі у середньостроковій перспективі.

За результатами сценарного аналізу встановлено, що у 2026–2028 рр. найбільш імовірним є базовий сценарій розвитку торгівлі, який передбачає подальше зростання експорту Польщі в Україну за рахунок потреб відбудови, тоді як експорт України до Польщі зростатиме повільніше через структурні дисбаланси та політично чутливі товарні групи. Узагальнено, що довгострокова ефективність українсько-польської торгівлі залежатиме від усунення інфраструктурних вузьких місць, зменшення регуляторної невизначеності та поступової трансформації структури українського експорту у напрямі продукції з вищою доданою вартістю.

ВИСНОВКИ

Виконане нами дослідження ждозволяє зробити наступні висновки.

Торговельно-економічні відносини є системною формою міжнародних економічних зв'язків, що охоплює обмін товарами, послугами, капіталом і технологіями та забезпечує інтеграцію національних економік у світове господарство. Їх функціонування реалізується через багаторівневу інституційну систему та виконує інтеграційну, ресурсно-розподільчу, структуроутворюючу й геоекономічну функції. Базовим елементом цих відносин виступає міжнародна торгівля, яка формує основу інших форм міжнародної економічної взаємодії в умовах глобалізації.

Сучасний розвиток міжнародної торгівлі характеризується впливом цифровізації, трансформації виробничих і логістичних ланцюгів та посиленням регіоналізації. Поширюються мережеві, платформні й інтеграційні моделі торгівлі, зростає роль глобальних ланцюгів доданої вартості, електронної та цифрової торгівлі. За цих умов конкурентні позиції країн визначаються не лише обсягами експорту, а й рівнем технологічного розвитку, інституційної якості та здатністю адаптації торговельної політики до нових глобальних викликів.

Оцінювання торговельно-економічних відносин між країнами доцільно здійснювати на основі комплексного підходу, що поєднує індексні, структурно-аналітичні та гравітаційні методи. Такий інструментарій дозволяє оцінювати інтенсивність і структуру торгівлі, рівень диверсифікації та комплементарності, а також кількісно визначати вплив економічних, інституційних та інтеграційних чинників. Застосування комплексного підходу підвищує обґрунтованість висновків щодо ефектів інтеграції та структурних зрушень.

Торговельно-економічні відносини України та Республіки Польща у 2021–2025 рр. розвивалися в межах багаторівневої нормативно-правової системи, що поєднує національне законодавство України, право Європейського Союзу, двосторонні міжнародні угоди та спеціальні кризові регуляторні механізми. Визначальну роль у формуванні режиму двосторонньої торгівлі відіграють

положення Угоди про асоціацію Україна–ЄС і спільна торговельна політика ЄС, які визначають умови доступу товарів, механізми тарифного й нетарифного регулювання та інституційні параметри співробітництва.

За останнє десятиріччя українсько-польські торговельно-економічні відносини зазнали істотних змін під впливом євроінтеграційних процесів, пандемії COVID-19 та повномасштабної війни після 2022 року. Польща набула статусу ключового торговельного й логістичного партнера України, що сприяло зростанню товарообігу та забезпеченню критично важливого імпорту, але водночас призвело до формування стійкого негативного торговельного балансу України та посилення залежності від одного напрямку торгівлі й транзиту.

Галузева структура двосторонньої торгівлі характеризується асиметрією: Україна переважно експортує аграрну та сировинну продукцію, тоді як Польща постачає енергоносії, машинобудівну, транспортну й хімічну продукцію. Така модель забезпечує економічну стійкість України в умовах війни, але водночас актуалізує потребу структурної модернізації експорту та зменшення імпортової залежності.

У 2022-2024рр. економічні відносини України та Польщі стали одними з найбільш інтенсивних серед двосторонніх зв'язків України з країнами ЄС. Співпраця з Польщею є важливою для України з огляду на доступ до критичного імпорту, збереження експортних можливостей і інтеграцію у європейські виробничо-логістичні ланцюги, тоді як для Польщі вона забезпечує зростання експорту та розвиток логістичного сектору. Подальша ефективність такої взаємодії залежатиме від переходу до виробничо-інвестиційної моделі співпраці, диверсифікації структури українського експорту та зниження наявних структурних дисбалансів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Козуб В. О., Горобинська М. В., Доброскок Ю. Б. Міжнародна економіка : навч. посіб. Харків : ХНЕУ ім. С. Кузнеця, 2023. repository.hneu.edu.ua
2. Міжнародні економічні відносини та світова політика. Частина 1: Навчальний посібник / Лютак О.М., Баула О.В., Галазюк Н.М., Зелінська О.М., Корольчук Л.В., Кравчук П.Я., Урбан О.А., Полянська Т.О. Луцьк: СПД Гадяк Жанна Володимирівна, друкарня «Волиньполіграф», 2022. 324 с.
3. Métivier J. International trade cooperation's impact on the world economy. Journal of Policy Modeling. 2023. Vol. 45, Iss. 4. P. 713-744. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.jpolmod.2023.06.007>
4. Світове господарство і міжнародні економічні відносини [Електронний ресурс] : практикум. С.В. Бестужева, В. А. Вовк, С.В. Громенкова та ін. Харків : ХНЕУ ім. С. Кузнеця, 2019. 166 с.
5. Опорний конспект лекцій з дисципліни «Міжнародна економіка» для здобувачів вищої освіти першого (бакалаврського) рівня / Укладачі Н.В.Резнікова, В.В. Пархоменко. Київ: НАСОА, 2022. 110 с.
6. Атаманчук З.А., Кузьменко Є.Г. Виклики та можливості розвитку зовнішньої торгівлі України під час війни. Економіка та суспільство. 2025. Вип. 72. С. 472-479.
7. Кривенко Н. Торговельно-економічне співробітництво України та Канади в контексті Угоди про вільну торгівлю. Вісник Тернопільського національного економічного університету. 2020. Вип. 3. С. 144-155. DOI: <https://doi.org/10.35774/visnyk2020.03.144>
8. Губицький Л.В., Мельник Г.М. Торговельно-економічні відносини України та Республіки Польща (1991–2021 рр.). Міжнародні відносини: теоретико-практичні аспекти. 2021. Вип. 8. С. 99-118. DOI: <https://doi.org/10.31866/2616-745x.8.2021.249028>

9. Чуніхіна Т., Корж М., Краснощок В. Міжнародна торгівля в умовах глобальних трансформацій. Зовнішня торгівля: економіка, фінанси, право. 2024. № 2. С. 31-48. DOI: [https://doi.org/10.31617/3.2024\(133\)02](https://doi.org/10.31617/3.2024(133)02)

10. Truong Phi Cuong, Nguyen Hoang Tien. The role of international trade in international business. International Journal of Advanced Multidisciplinary Research and Studies. 2022. Vol. 2, No. 6. P. 1086-1093. URL: <https://www.multiresearchjournal.com/arclist/list-2022.2.6/id-770>.

11. Атаманчук З. А., Приймак Є. О. Зовнішня торгівля України з країнами ЄС на сучасному етапі. Бізнес Інформ. 2025. №2. С. 39-46. <https://doi.org/10.32983/2222-4459-2025-2-39-46>

12. Міжнародні економічні відносини : підручник / Андрій І. Крисоватий, Роман Є. Зварич, Олена М. Сохацька, Оксана М. Десятнюк, Ірина Я. Зварич ; Західноукр. нац. ун-т ; за заг. ред. Андрій І. Крисоватий, Роман Є. Зварич. Тернопіль : ЗУНУ, 2021. 654 с.

13. Григор'єв Г.С. Міжнародна економіка: практикум. Київ : НаУКМА., 2024. 145 с.

14. Пузирьова П.В., Порохня Д.О. Розвиток міжнародної економічної діяльності в умовах економічної інтеграції. Національні економічні стратегії розвитку в глобальному середовищі : збірник тез XIV Міжнародної науково-практичної конференції, м. Київ, 11 травня 2023 року. Київ : НАУ, 2023. С. 208-211.

15. Міжнародна економіка [Електронний ресурс] : навчально-практичний посібник / В. О. Козуб, М. В. Горобинська, Ю. Б. Доброскок та ін. Харків : ХНЕУ ім. С. Кузнеця, 2023. 308с.

16. Міжнародна торгівля: практикум [Електронний ресурс] : навч. посіб. для здобувачів ступеня магістра денної форми навчання за ОПП Міжнародна економіка спеціальності 051 Економіка галузі знань 05 Соціальні та поведінкові науки / КПІ ім. Ігоря Сікорського; уклад.: Корогодова О. О., Моїсеєнко Т. Є. Київ : КПІ ім. Ігоря Сікорського, 2025. 87с.

17. Leitão N. C. Gravity Model and International Trade: A Survey of the Literature. Administrative Sciences. 2024. Vol. 14, No. 9. <https://doi.org/10.3390/admsci14090219>

18. Tiits Marek, Kalvet Tarmo, Ounoughi Chahinez, Yahia Sadok Ben Relatedness and product complexity meet gravity models of international trade, *Journal of Open Innovation: Technology, Market, and Complexity*. 2024. Vol. 10, Issue 2. <https://doi.org/10.1016/j.joitmc.2024.100288>.
19. Krugman P., Obstfeld M., Melitz M. *International Economics: Theory and Policy*. 11th ed. Boston : Pearson, 2021. 803 p. URL: <https://surl.lu/tazrka>
20. Melitz M.J. The Impact of Trade on Intra-Industry Reallocations and Aggregate Industry Productivity. *Econometrica*. 2003. Vol. 71(6). P. 1695-1725. URL: <https://www.jstor.org/stable/1555536>
21. Ковбатюк М. В., Шкляр В. В., Ковбатюк Г. О., Петухов А. С. Сучасні тренди та тенденції розвитку міжнародної торгівлі. *Економіка: сучасні тренди та тенденції*. 2024. № 2. DOI: <https://doi.org/10.32983/2222-4459-2025-4-33-42>
22. Павлов О.І. Глобальні трансформації міжнародних економічних відносин. *Вісник Ужгородського університету*. 2022. Вип. 42. DOI: <https://doi.org/10.32782/2413-9971/2022-42-19>
23. World Trade Organization. *World Trade Report 2023: Re-globalization for a secure, inclusive and sustainable future*. Geneva : WTO, 2023. URL: https://www.wto.org/english/res_e/booksp_e/wtr23_e/wtr23_e.pdf
24. United Nations Conference on Trade and Development. *World Investment Report 2023: Investing in Sustainable Energy for All*. New York ; Geneva : UNCTAD, 2023. URL: https://unctad.org/system/files/official-document/wir2023_en.pdf
25. Шевченко І.О. Гармонізація цифрової торгівлі на глобальних ринках: український та міжнародний досвід : монографія. Тернопіль : Західноукраїнський національний університет, 2023. 457 с.
26. Ferracane M.F., Ugarte S.G., Rogaler T. *Global Trends in Digital Trade Policies and Practices: Evidence from the Digital Trade Integration Database*. *World Trade Review*. 2025. URL: <https://surl.lt/bfymma>. <https://doi.org/10.1017/S1474745625100955>
27. Shlapak A., Yatsenko O., Ivashchenko O., Zarytska N., Osadchuk V. Digital transformation of international trade in the context of globalization: literature review.

Financial and credit activity: problems of theory and practice. 2023. Vol. 6 (53). P. 334–347. <https://doi.org/10.55643/fcaptp.6.53.2023.4241>

28. Гаврилюк І. І. Динаміка та тенденції розвитку міжнародної торгівлі в Україні. Економіка та суспільство. 2023. № 47. DOI: 10.32782/2524-0072/2023-47-33. <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-47-33>

29. Сидоров О.А., Фісуненко Н.О., Альошина Т.В. Світова економіка та міжнародні економічні відносини: підручник; кол. авторів; за заг. ред. д. е. н. Фісуненко П. А. Дніпро: Арт-Прес, 2023 400 с.

30. United Nations Conference on Trade and Development. Trade and Development Report 2024. New York : United Nations, 2024. 198 p. URL: https://unctad.org/system/files/official-document/tdr2024_en.pdf

31. World Trade Organization. World Trade Report 2024. Geneva : WTO Publications, 2024. 210 p. URL: https://www.wto.org/english/res_e/booksp_e/wtr24_e/wtr24_e.pdf

32. Bargigli L., Riccaboni M., Schiavo S. International Trade Network: Statistical Analysis and Modeling. 2024. arXiv:2409.12358. URL: <https://arxiv.org/abs/2409.12358>. <https://doi.org/10.48550/arXiv.2409.12358>

33. UNCTAD. Trade in Services, Annual Bulletin 2023 (опубл. 2024). Geneva : UNCTAD, 2024. URL: https://unctad.org/system/files/official-document/statinf2024d4_en.pdf

34. WIPO. World Intellectual Property Indicators 2024. Geneva : WIPO, 2024. 84 p. URL: <https://www.wipo.int/edocs/pubdocs/en/wipo-pub-941-2024-en-world-intellectual-property-indicators-2024.pdf>

35. UNCTAD. World Investment Report 2025. New York ; Geneva : UNCTAD, 2025. 245 p. URL: https://unctad.org/system/files/official-document/wir2025_en.pdf

36. UNCTAD. Digital Economy Report 2024. Geneva : UNCTAD, 2024. URL: <https://unctad.org/publication/digital-economy-report-2024>

37. OECD, WTO, IMF, UNCTAD Handbook on Measuring Digital Trade. Second Edition. 2023. 178p. DOI : <https://doi.org/10.1787/ac99e6d3-en>

38. Krugman Paul R., Obstfeld Maurice, Melitz Marc J. International Economics. Theory and Policy. Global Edition. 12th. ed. Pearson, 2022. 819 p.
39. OECD. An Introduction to Online Platforms and Their Role in the Digital Transformation. Paris : OECD Publishing, 2019. 220 p. URL: https://www.oecd.org/en/publications/an-introduction-to-online-platforms-and-their-role-in-the-digital-transformation_53e5f593-en.html
40. World Trade Organization. Understanding the WTO: Agreements. Geneva : WTO, 2015. 122 p. URL: https://www.wto.org/english/thewto_e/whatis_e/tif_e/understanding_e.pdf
41. UNCTAD. Transfer of Technology and Licensing Agreements. New York ; Geneva : United Nations, 2020. 98 p. URL: https://unctad.org/system/files/official-document/diaepcb2020d1_en.pdf
42. Міжнародні контракти [Електронний ресурс] : методичні рекомендації до самостійної роботи студентів спеціальності 292 "Міжнародні економічні відносини" першого (бакалаврського) рівня / уклад. О. Ю. Мішин. Харків : ХНЕУ ім. С. Кузнеця, 2021. 83 с. URL: <https://repository.hneu.edu.ua/bitstream/123456789/25308/1/2021-%D0%9C%D1%96%D1%88%D0%B8%D0%BD%20%D0%9E%20%D0%AE.pdf>
43. Центр економічної стратегії. Рамкові угоди: практика використання і подальший розвиток. Policy Brief. 2024. 12 с. URL: https://cep.kse.ua/article/policy_brief/FA.pdf
44. Global Value Chain Development Report 2021: Beyond Production. Geneva : World Trade Organization ; Manila : Asian Development Bank, 2021. URL: <https://surl.li/nvkcau>
45. OECD. Regional Trade Agreements and the Environment. Policy Perspectives. Paris : OECD Publishing, 2022. URL: <https://surl.li/nmjtyj>
46. World Trade Organization. World Trade Report 2025: AI, Trade and Development. Geneva : WTO, 2025. URL: https://www.wto.org/english/res_e/booksp_e/wtr25_e.pdf

47. Плющ Д. С. Зовнішньоторговельні ефекти зони вільної торгівлі України з Європейським Союзом : дис. ... д-ра філософії. Київ, 2021. 286 с.
48. Гришова І. Ю., Степаненко О. В. Аналіз сучасних тенденцій розвитку торговельно-економічних відносин України та ЄС. Підприємництво та інновації. 2023. № 24. С. 15-28.
49. Благун І. С., Надвірнянський Ю. Р. Застосування гравітаційних моделей для аналізу торгівлі між Україною та ЄС. Бізнес Інформ. 2022. № 12. С. 140-145.
50. Levchenko Y. Ukraine's DCFTA with the EU: Trade Effects of Economic Integration : Master's Thesis. Kyiv School of Economics, 2025. 56 p.
51. Притула Х.М., Кирик І.М. Оцінення структури та динаміки зовнішньої торгівлі України з країнами ЄС. Економіка та суспільство. 2023. Вип. № 54. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-54-60>
52. Norik L., Skliar T. Analysis of the structure of export-import activity of Ukraine. University Economic Bulletin. 2024. Vol. 2 (19). P. 56-63. <https://ue-bulletin.com.ua/en/journals/t-19-2-2024/analiz-strukturi-eksportno-importnoyi-diyalnosti-ukrayini>
53. Fedulova I. Foreign trade in food products and raw materials for their production: the Ukrainian experience. Foreign Trade: Economics, Finance, Law. 2024. № 1 (124). С. 5-22. DOI: [https://doi.org/10.31617/zt.knute/2024\(124\)01](https://doi.org/10.31617/zt.knute/2024(124)01)
54. Tiits M., Anso M., Tamm D. Relatedness and product complexity meet gravity models of international trade. Journal of Innovation & Knowledge. 2024. Vol. 9, Issue 4. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.jik.2024.100288>
55. Adarov A. Eurasian Economic Integration: Impact Evaluation Using the Gravity Model and the Synthetic Control Methods : Working Paper. Vienna : The Vienna Institute for International Economic Studies (wiiw), 2018. 36 p. <https://surl.li/jyuvyc>
56. Frazer G., Van Biesebroeck J. The Trade Impact of AGOA: A Synthetic Control Approach : Policy Research Working Paper. Washington, D.C. : World Bank, 2021. 48 p. <https://surl.li/afiktn>
57. Іванов Є. Оцінювання диверсифікації експорту в Україні. Економіка та суспільство. 2022. № 41. <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-41-41>

58. Regulation (EU) 2022/870 of the European Parliament and of the Council of 30 May 2022 on temporary trade-liberalisation measures supplementing trade concessions applicable to Ukrainian products... Official Journal of the European Union. 2022. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:32022R0870>.

59. Regulation (EU) 2024/1392 of the European Parliament and of the Council of 14 May 2024 on temporary trade-liberalisation measures... EUR-Lex. 2024. URL: <https://eur-lex.europa.eu/eli/reg/2024/1392/oj/eng> (date of access: 12.12.2025).

60. Agreement between the European Union and Ukraine on the carriage of freight by road (signed 29 June 2022) : Agreement. 2022. URL: https://transport.ec.europa.eu/system/files/2022-06/Agreement_EU_Ukraine_carriage_of_freight_by_road.pdf.

61. Про зовнішньоекономічну діяльність : Закон України від 16.04.1991 № 959-XII. База даних «Законодавство України». Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/959-12>.

62. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони : Угода; Україна від 27.06.2014. База даних «Законодавство України». Верховна Рада України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/go/984_011.

63. Договір між Україною і Республікою Польща про добросусідство, дружні відносини і співробітництво : Договір; Україна, Польща від 18.05.1992. Відомості Верховної Ради України. 1992. № 43. URL (текст договору): https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/616_172#Text.

64. Угода про торговельно-економічне співробітництво між Урядом України і Урядом Республіки Польща : Угода; Україна, Польща. Офіц. текст: База даних «Законодавство України». Верховна Рада України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/go/152_002.

65. Міністерство закордонних справ України. Договірно-правова база між Україною та Республікою Польща : офіційний сайт Посольства України в Польщі.

URL: <https://poland.mfa.gov.ua/spivrobotnictvo/233-dogovirno-pravova-baza-mizh-ukrajinoju-ta-polyshheju>.

66. Барчук К.В., Оришко Д.О., Атаманчук З.А. Торговельно-економічне співробітництво України та Польщі. Галицький економічний вісник. 2024. Т. 90. № 5. С. 201-209. DOI: https://doi.org/10.33108/galicianvisnyk_tntu2024.05.201

67. Ізмайлов О. Аналіз взаємо-зв'язку галузей економік України та Польщі. Економіка та суспільство. 2025. № 76. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2025-76-16>.

68. Акименко О. Ю. Регулювання зовнішньоекономічної діяльності промислового виробництва: теорія, методологія, практика : монографія. Чернігів : НУ «Чернігівська політехніка», 2021. 420 с. URL: <https://ir.stu.cn.ua/bitstreams/116bb5db-6ece-480e-bd4e-71c423f6d19e/download>.

69. Regulation (EU) 2023/1077 of the European Parliament and of the Council of 31 May 2023 on temporary trade-liberalisation measures... // Official Journal of the European Union. 2023. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:32023R1077>.

70. Угода між Україною та Європейським Союзом про внесення змін до Угоди ... про вантажні перевезення автомобільним транспортом : Міжнародний документ від 20.06.2024. База даних «Законодавство України». Верховна Рада України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/go/984_012-24.

71. Про приєднання України до Конвенції про процедуру спільного транзиту : Закон України від 30.08.2022 № 2555-IX. База даних «Законодавство України». Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2555-20>.

72. EU and Ukraine update and extend Road Transport Agreement : news. European Commission (DG MOVE). 2024. URL: https://transport.ec.europa.eu/news-events/news/eu-and-ukraine-update-and-extend-road-transport-agreement-2024-06-20_en.

73. EU and Ukraine extend Road Transport Agreement until end of 2025 : press release. European Commission. 2025. URL: https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/ip_25_1024.

74. Rozporządzenie Ministra Rozwoju i Technologii z dnia 15 września 2023 r. w sprawie zakazu przywozu z Ukrainy produktów rolnych (Dz.U. 2023 poz. 1898). ISAP – Sejm RP. 2023. URL: <https://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=WDU20230001898>.

75. Rozporządzenie na temat zakazu przywozu z Ukrainy produktów rolnych : komunikat. Krajowa Administracja Skarbowa (gov.pl). 2023. URL: <https://www.gov.pl/web/kas/rozporzadzenie-na-temat-zakazu-przywozu-z-ukrainy-produktow-rolnych>.

76. Флейтута Ю. Митне регулювання та його вплив на імпорт товарів і послуг в Україні : кваліфікаційна робота. Тернопіль, 2024. 45 с. URL: <https://dspace.wunu.edu.ua/bitstreams/6c12c64c-a5f4-46de-8f58-c64f71ea97bd/download>.

77. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони : Угода; Україна від 27.06.2014. База даних «Законодавство України». Верховна Рада України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/go/984_011.

78. Trade Map. URL: <https://www.trademap.org/Index.aspx>.

79. Prospects of Ukrainian-Polish Cooperation in the Context of Reconstruction of Ukraine : аналіт. доп. Ukrainian Prism, 2024. Електрон. ресурс. URL: <https://prismua.org>.

80. Ukraine's Foreign Trade in Goods in 2022 : statistical publication. State Statistics Service of Ukraine, 14.02.2023. Електрон. ресурс. URL: <https://stat.gov.ua> .

81. Hryhorenko Yu. What Economic Benefits Poland Derives from Trade with Ukraine. GMK Center. 20.10.2025. Електрон. ресурс. URL: <https://gmk.center>.

82. Торгівля між Україною і Польщею вперше перевищить рекордний рівень та складе 10 млрд дол. США. Електронний ресурс. URL: <https://infopost.media/torgivlya-mizh-ukrayinoyu-i-polshheyu-vpershe-perevyshhyt-rekordnyj-riven-ta-sklade-10-mlrd/>.

83. Тоцька О.Л. Зовнішня торгівля товарами України з Польщею, Румунією, Словаччиною та Молдовою: аналіз і прогнозування. Економічний часопис Волинського національного університету імені Лесі Українки. 2022. № 2. С. 90-98. URL: https://evnuir.vnu.edu.ua/bitstream/123456789/20683/1/article_82.pdf.

84. Dykha M., Dykha V., Konieczny G. Foreign Trade Activity of Ukraine and Poland. International Interdisciplinary Scientific Journal «Expert». 2024. Vol. 1, Iss. 3. P. 29-37. DOI: <https://doi.org/10.62034/2815-5300/2024-v1-i3-002>.

85. Melnyk T. Foreign Trade Relations of Ukraine and Poland: 2022-2024. Foreign Trade: Economics, Finance, Law. 2024. (онлайн-публікація). Електрон. ресурс. URL: <https://journals.knute.edu.ua>.

86. Hetman A. V. Economic Security of Ukraine under War: A Foreign Trade Dimension. SSA Journal of Economic Studies. 2025. Vol. 1, No. 1. P. 45-60. (за матеріалами статті «SSA_1_2025_4.pdf»).

87. Trading Economics. Ukraine Exports to Poland. URL: <https://tradingeconomics.com/ukraine/exports/poland>.

88. Trading Economics. Poland Exports to Ukraine. URL: <https://tradingeconomics.com/poland/exports/ukraine> (дата звернення: 03.12.2025).

89. Melnyk T. Foreign trade relations of Ukraine and Poland: 2022–2024. Foreign Trade: Economics, Finance, Law, 2024. URL: <https://journals.knute.edu.ua/foreign-trade/article/view/2161>.

90. EU-Ukraine Solidarity Lanes. European Commission. URL: https://commission.europa.eu/topics/eu-solidarity-ukraine/eu-assistance-ukraine/eu-ukraine-solidarity-lanes_en.4. URL: <https://prismua.org/en/english-prospects-of-ukrainian-polish-cooperation-in-the-context-of-reconstruction-of-ukraine/>.

95. Атаманчук З., Барчук К., Оришко Д. Торговельно-економічне співробітництво України та Польщі. Галицький економічний вісник. 2024. № 5 (90). С. 201-209. https://doi.org/10.33108/galicianvisnyk_tntu2024.05.201.

96. Лижник Ю. Б. Аналіз динаміки експортно-імпортних операцій між Україною та Польщею. Торгівля і ринок України. 2023. <https://doi.org/10.33274/2079-4762-2023-53-1-31-43>.

97. Сулим Б. Українсько-польські торговельні відносини в умовах війни. Грані. 2022. <https://doi.org/10.15421/172091>.

98. Міністерство економіки України. Європейський Союз офіційно скасував мита на українські товари. URL: <https://me.gov.ua/News/Detail?id=78358afe9840-4764-aa7a-6fddb77d89df>.

99. European Commission. EU–Ukraine trade relations. URL: https://policy.trade.ec.europa.eu/eu-trade-relationships-country-and-region/countries-and-regions/ukraine_en..

100. Council of the European Union. Ukraine: Council and Parliament reach a deal to renew EU's autonomous trade measures. URL: <https://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2024/03/20/ukraine-council-and-parliament-reach-a-deal-to-renew-eu-s-autonomous-trade-measures/>.

101. European Commission. EU extends trade support for Ukraine for one more year. URL: https://enlargement.ec.europa.eu/news/eu-extends-trade-support-ukraine-one-more-year-2024-05-13_en..

102. Європейська правда. Експорт без преференцій: які наслідки для України матиме зміна умов торгівлі з ЄС. URL: <https://www.eurointegration.com.ua/articles/2025/06/4/7213045/>.

103. Reuters. EU reimposes pre-war agri duties on Ukraine, seeks compromise in new deal. URL: <https://www.reuters.com/world/europe/new-eu-ukraine-agri-trade-quotas-be-in-between-current-deal-wartime-exemptions-2025-06-06/>.

104. Міністерство економіки України. До уваги експортерів: з 29 жовтня 2025 року набувають чинності оновлені умови торгівлі між Україною та Європейським Союзом. URL: <https://me.gov.ua/Documents/Detail?id=ae2d048a-800d-4533-aea7-0a5b4b851747>.

105. LIGA.net. Poland maintains ban on Ukrainian grain imports despite new agreement with the EU. URL: <https://biz.liga.net/en/all/all/novosti/poland-maintains-ban-on-ukrainian-grain-imports-despite-new-agreement-with-the-eu>.

106. Interfax. Poland not to lift unilateral ban on import of sensitive agricultural products from Ukraine – official statement. URL: <https://en.interfax.com.ua/news/economic/1116565.html>.

107. NV.ua. Poland to keep ban on Ukrainian food imports. URL: <https://english.nv.ua/business/poland-to-keep-ban-on-ukrainian-food-imports-50556586.html>.

108. The Poultry Site. EU moves to tighten import checks on food and farm goods. URL: <https://www.thepoultrysite.com/news/2025/12/eu-moves-to-tighten-import-checks-on-food-and-farm-goods>.

109. Reuters. Poland, Hungary, Slovakia to introduce bans on Ukraine grains imports (15 Sept 2023). URL: <https://www.reuters.com/world/europe/eu-does-not-extend-ban-ukraine-grains-imports-neighbouring-eu-countries-2023-09-15/>

110. European Commission. EU extends trade support to Ukraine for one more year (Press release, 12 May 2024). URL: https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/ip_24_2529

111. Національний банк України. Статистика зовнішнього сектору. URL: <https://bank.gov.ua/ua/statistic/sector-external>

112. Національний банк України. Методологічний коментар до статистики прямих інвестицій. 2024. URL: https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/FDI_methodological_notes.pdf

113. InVenture Media. Польські інвестори інвестують в економіку України попри війну. <https://inventure.com.ua/uk/analytics/formula/polyaki-investuyut-v-ukrayinu-popri-vijnu>

114. Міністерство економіки України. Польща запустила програму пільгового кредитування для компаній, що реалізують інвестиційні проєкти в Україні : офіційне повідомлення. Київ, 2025. URL: <https://www.me.gov.ua>.

115. TradeMaster.UA. Польська група компаній LPP не залишить український ринок після останнього обстрілу Львова та пожежі на їх складах. <https://trademaster.ua/zarubezh/37237>

116. Profi-personal. У Польщі Для Іноземців: Як Отримати, Документи, Часті Питання. URL: <https://surl.li/dqcezh>

117. Притула, Х. М., Калат, Я. Я., Томашик Л. С., Кирик І. М. (2025). Логістичні виклики реалізації експортного потенціалу України в умовах війни. Регіональна економіка. 2025. № 117 (3). С. 136-146. DOI: <https://doi.org/10.36818/1562-0905-2025-3-12>

118. Міністерство економіки України. Мінекономіки: ЄБРР та Аоп запускають програму на 110 млн євро для страхування воєнних ризиків в Україні / Офіційний сайт КМУ. URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/minekonomiky-iebrr-ta-aop-zapuskaiut-prohramu-na-110-mln-ievro-dlia-strakhuvannia-voiennykh-ryzykiv-v-ukraini>.

119. Ukraine War Risk Insurance Facility. Kyiv : Торгово-промислова палата України, 2025. URL: <https://chamber.ua/wp-content/uploads/2025/01/Ukraine-War-Risk-Insurance-Facility.pdf>.

120. НБУ впроваджує новий пакет пом'якшення валютних обмежень [Електронний ресурс]. Інтерфакс-Україна. URL: <https://interfax.com.ua/news/economic/1093731.html>.

121. Павлушик В. Україна втілює антикорупційні стандарти ОЕСР завдяки вимірюваній політиці та вдосконаленим інструментам. [Електронний ресурс]. Національне агентство з питань запобігання корупції. URL: <https://nazk.gov.ua/uk/novyny/ukraina-vtilyue-antykoriuptsiyni-standarty-oesr-zavdyaky-vymiryuvaniy-politytsi-ta-vdoskonalenym-instrumentam-viktor-pavluschyk/>.

122. EU-Ukraine Solidarity Lanes: Improving road infrastructure at Polish-Ukrainian border. Mobility and Transport : офіційний сайт Європейської комісії. URL: <https://transport.ec.europa.eu>.

123. First €73.5 million allocated for the European-gauge railway to Lviv: Grant Agreement awarded. Міністерство розвитку громад та територій України : офіційний вебсайт. URL: <https://mindev.gov.ua>.

124. Poland-Ukraine rail border development agreement signed. Railway Pro : міжнародне галузеве інформаційне видання. URL: <https://www.railwaypro.com>.

125. Cech L. Laude and Loconi introduce new intermodal link between port in Gdańsk and Ukraine. RailMarket : міжнародна платформа залізничного ринку. URL: <https://railmarket.com>.

126. Planned modernisation works at the cross-border interconnection point between Poland and Ukraine. GAZ-SYSTEM : Gaz ziemny, gazociągi : офіційний сайт оператора газотранспортної системи Польщі. URL: <https://www.gaz-system.pl>.

127. New investment agreements between Ukraine and the EU signed in Warsaw during ReBuild Ukraine 2025. Міністерство економіки України : нормативні та аналітичні матеріали. URL: <https://www.me.gov.ua>.

128. Форум агробезпеки 2025: україна та польща посилюють діалог у сфері сільського господарства у Варшаві. Міністерство економіки України : офіційний сайт. URL: <https://www.me.gov.ua>.

129. Ukraine: EU supports eQueue border crossing system. EU Neighbours East : інформаційний портал Східного партнерства Європейського Союзу. URL: <https://euneighbourseast.eu>.